

Българин

БРОЙ 2-3 | 2024 ЦЕНА - 60 Kč

Оперната прима Красимира Стоянова

Режисьорът Явор Гърдев

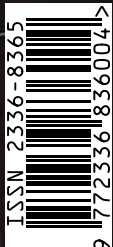
19-ата световна среща на българските медии

Вера Капличка-Якимова за българската и чешката литература

Базилката „Успение Богородично и св. св. Кирил и Методий“

Международна изложба за правата на жените

Конкурс за млади преводачи и есеисти

БНУ „Възраждане“

Закриване на учебната 2023/2024 г.

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: balgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните малцинства, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2
Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Скъпи читатели,

Това лято ясно ни показва, че промените в климата не са измислица. Топлинните рекорди са факт в редица европейски държави. Лекарката с българска кръв Мария Борн казва, че горещините повишават агресивността на хората и увеличават самоубийствата. Тя съветва да консумираме по-малко храна и да запазим баланса между човека и природата. Лошите думи и неграмотното говорене допълнително натоварват нашата подложена на силен стрес психика. Манипулации, полуистини и фалшиви новини се сипят от медиите и социалните мрежи, с тях ни засипват и някои политици. Много хора започват все по-трудно да се ориентират и започват да губят почва под краката си.

Една от темите, с които се спекулира твърде много, е и тази за правата на жените и за насилието над тях. Тя беше в центъра на две големи изложби с плакати в Прага, организирани от ARTtention с куратор Радослава Боор, в която взеха участие художници от цял свят. Някои от плакатите са свързани по особено болезнен и разтърсващ начин с войната в Украйна.

Именно там през юни се проведе 19-ата световна среща на българските медии. Защо точно по време на война срещата се проведе в Украйна? Нека читателите да си отговорят сами на този въпрос. Но няма съмнение, че българската държава няма нито визия, нито стратегия за подпомагане на медиите ни зад граница. А

броят им все повече намалява.

Вера Каплицка-Якимова от Южночешкия университет в Ческе Будейовице поставя пред нас важни въпроси – за пренебрежението към философските факултети, за бавното потъване на българистиката в Чехия, за ролята на преводачите, без които литературата няма шанс, за все по-нарастващата поляризация на обществото. Някои от тези въпроси безспорно засягат нарушеното равновесие между материалното и духовното начало в нашия така комерсиален свят.

Обръщайки се към духовното начало и вярата, ние, българите, неизменно отправяме поглед към нашите първоучители и славянски просветители св. св. Кирил и Методий. Разказваме ви за няколко събития, свързани с делото на солунските братя: форума на кирилицата в София и Пловдив, изложбата „Българските букви“ в Прага, честването на празника на солунските братя с учениците, учители и родители от БНУ „Възраждане“ в Прага и във Велеград, пренасяме ви в поклонническата църква „Успение Богородично и св. св. Кирил и Методий“.

Неслучайно в този двоен брой ви срещаме все с духовни личности – учители и университетски преподаватели, преводачи, филолози, музиканти, режисьори, артисти, но и със спортисти, които възприемат своя спорт като изкуство.

Приятно четене!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 9

Историята на светите братя заслужава да я разказваме отново и отново / Поглед назад във времето. Българската изложба в Прага през 1926 г. / Неделните училища зад граница помагат да не се изгубим в този свят / Как се прави списание / Здравей, ваканция! / По стъпките на св. св. Кирил и Методий

Размисли и страсти 10 - 13

Д-р Мария Борн: „Живеем по-дълго, но с повече страдание“ / Лошата дума като камък тежи

Българска следа 14 - 15

Световният шампион Тихомир Тодоров: „Хора, правете нещата с любов!“ / Милена Кирниколова учи децата на благородство вече 20 години

Култура и традиции 16 - 36

Тържествен концерт по случай 75-годишнината на Българския културен институт в Прага / 32. международен театрален фестивал „Варненско лято“ / Явор Гърдев: „Най-важното е да проправям някакви нови пътеки в театъра“ / Международната изложба на плакати за

правата на жените / Украинските българи посрещнаха 19-ата среща на българските медии / Български букви в Музея на литературата в Прага / Опера в Летния театър / Красимира Стоянова: „Можем само да си мислим, че гоним съвършенството“ / Международният форум на кирилицата събра в България учени от цял свят / Базиликата „Успение Богородично и св. св. Кирил и Методий“ във Велеград

Българо-чешки връзки 37 - 43

Вера Каплицка-Якимова: „Българският е родният ми език, макар и по-често да мисля на чешки“ / Конкурс за превод и есе / Йордан Радичков, „Йероглиф“ / Hieroglyf / „Загадките на живота“ / „Светът на книгата“

Пътешествия 44 - 46

Черноморският град музей Несебър

Накратко 47

Годишнини 48 - 49

Капитан Петко войвода

На корицата: Красимира Стоянова. Снимка: личен архив на оперната прима
Снимки на стр. 2: архив на БНУ „Възраждане“

Историята на светите братя заслужава да я разказваме отново и отново

Урок по родолюбие в БНУ „Възраждане“, посветен на честването на св. св. Кирил и Методий от българската общност в Чехия

Чешките земи също ги честват

Как се включва в празника на св. св. Кирил и Методий българската общност в чешките земи? Проучването на д-р Красимира Мархолева, част от проекта „Популяризиране на българската култура и история в чешките земи (19. – 20. в.)“ по националната програма „Неразказаните истории на българите“, обогати всички нас! Специалистът и преподавател в неделното училище на сдружение „Възраждане“ разказа много интересни подробности на малки и големи по време на открито представяне дни преди тържествения 24 май, наречено „Честване на празника на св. св. Кирил и Методий в чешките земи от българската общност (от 1863 г. до днес)“.

Д-р Мархолева показва в своята презентация любими за нас, българите, места в Чехия – от Прага, Велеград, Микулчице. Към снимките тя добави и интригуващ коментар, пълен с факти и любопитни заключения. Например това, че за разлика от България, Чехия нарича на името на св. св. Кирил и Методий само сгради, които имат религиозен характер. У нас, напротив, и много светски и обществени учреждения или организации са наречени на първоучителите.

Така получихме шанса да проследим историята на този толкова хубав празник – 24 май. Първите му отбелязвания – и до 1916 г., са в тон с Юлианския календар, т.е. на 11 май. Историята помни чествания още през 1851 г. в Пловдив и през 1857 г. в Шумен.

Празнични шествия във Велеград и тържества в Прага

Паметна за Чехия пък е 1863 г. Тогава се организира голямо шествие до Велеград – там, където е протекла моравската мисия на светите братя Кирил и Методий. Поводът наистина е тържествен – 1000 години от началото ѝ. Чешките католици призовават и други славяни да се включат в поклонението, за да се подчертае общославянският характер на делото на св. св. Кирил и Методий. За събитието е определена дата 5 юли, ден преди честванията за Ян Хус. Действително, голяма делегация от българската емиграция във Виена, Русия и Румъния се включва в шествието, разказа ни Красимира Мархолева.

Минават обаче още няколко десетилетия преди първите чествания на светите братя в тогавашна Чехословакия

изцяло според нашата традиция. Това се случва на 24 май 1931 г. Празникът е организиран от българските студенти от дружество „Българска седянка“, а отделно се празнува от разцепилите се студенти, създали ново студентско дружество – „Св. св. Кирил и Методий“, подкрепени от пълномощния министър Борис Вазов и пресаташето Христо Борина.

На 24 май 1936 г. българското студентско дружество „Св. св. Кирил и Методий“ в Бърно организира честване на празника на светите братя Кирил и Методий във Велеград. Тогава е поставена и осветена паметна плоча с ликовете на Кирил и Методий, която е финансирана от Министерството на народното просвещение на България. Тя се намира на сградата на Стояновата гимназия – срещу базиликата „Успение Богородично и св. св. Кирил и Методий“. Две години по-късно студентското дружество от Бърно организира голямо поклонническо шествие във Велеград, което започва с тържествена богослужба. В него вземат участие над 200 българи.

Микулчице също се превръща в място за поклонение

Мъничкото селце става известно след археологически открития през 50-те години на XX век, от които се ражда хипотезата, че св. Методий е погребан именно тук. Българи се събират в Микулчице за първи път на 24 май 1963 г., разказа ни лекторката. Любопитен епизод се разиграва през 80-те, във времето на тоталитаризма. През 1981 г. в Микулчице е открита бронзова възпоменателна плоча. Д-р Мархолева обаче установява, че на тържеството присъства само избран партиен елит от страна на Чехословакия и България. Изработена е и е поставена плоча, посветена на Кирил и Методий, със съдействието на тогавашния председател на Българския културно-просветен клуб в Бърно Христо Ковачев.

Година по-късно откриването се повтаря, но за... проследяването.

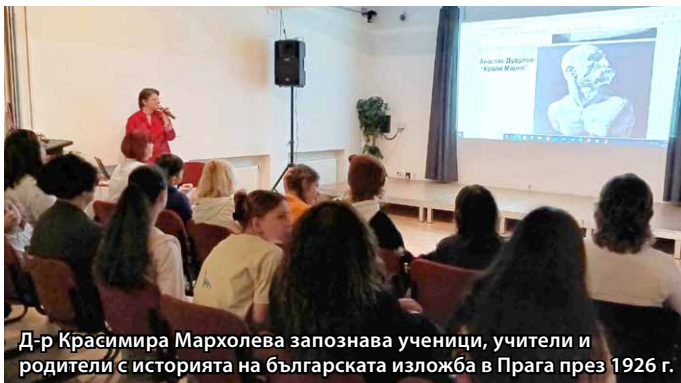
Днес в Микулчице се издига и паметник на светите братя Кирил и Методий

Той е създаден и открит през 2009 г. благодарение на финансовата помощ на българската държава. Нашите сънародници показват и себе си пред чехите в най-добра светлина благодарение на честванията, убедена е д-р Мархолева. Празникът е важен, защото по този начин разширяваме връзките си и утвърждаваме добрия си образ в чешката държава, каза тя. В празника редовно се включват и представители на други православни народи – руснаци и украинци, гърци и молдовци. До Микулчице пътуват и членове на сдружение „Възраждане“, както и ученици от БНУ „Възраждане“, придружени от своите учители и родители. Така и празникът е още по-красив – една традиция, която трябва да продължи, завърши представянето си д-р Мархолева.

Красимир Проданов

Поглед назад във времето. Българската изложба в Прага през 1926 г.

Последната, пета лекция и презентация от програмата на БНУ „Възраждане“ „Популяризиране на българската култура и история в чешките земи (19 – 20 в.)“ към националната програма „Неразказаните истории на българите“ събра заедно родители и ученици от БНУ „Възраждане“. На 19 май 2024 г. в залата на Дома на националните малцинства в Прага те имаха удоволствието да пътуват назад във времето под вещото ръководство на преподавателката по история д-р Красимира Мархолева. Темата на презентацията, предназначена за родителите и за учениците от 4. до 7. клас, беше „Популяризиране на българското изобразително изкуство в следвоенна Чехословакия“. Акцентът на лекцията беше върху българската изложба в Прага, състояла се през 1926 г., която се превръща в значимо събитие в българо-чешките културни взаимоотношения.

Д-р Красимира Мархолева запознава ученици, учители и родители с историята на българската изложба в Прага през 1926 г.

Предизвикателствата пред българската дипломация

Д-р Мархолева ни въведе в историческата обстановка след Първата световна война, когато България се намира в международна изолация и дори е смятана за предател на славянството. Историчката подчерта, че усилията на българските политици по онова време са насочени към подобряване на международния имидж на България, като за тази цел страната ни се стреми със средствата на културната дипломация да подобри отношенията си с Чехословакия. В това отношение Кр. Мархолева изтъкна ролята на Димитър Михалчев, който в периода 1923 – 1927 г. е пълномощен министър в Прага. Той е и личен приятел на Т. Г. Масарик.

Както обаче подчерта авторката на изследването, към подобряване на културните взаимоотношения между България и Чехословакия са насочени усилията не само на българските дипломати, но и на множество културно-обществени и студентски организации както в Прага, така и в София: Чехословашкия дом „Т. Г. Масарик“, „Българо-чехословашка взаимност“, „Българска седянка“, сдружението „Чехословашко-българска взаимност“ и др.

Изложбата е дело на усилията на българи и чехи

Красимира Мархолева изтъкна значението на известния чешки художник Алфонс Муха при организирането на изложбата. Именно той подбира картините и скулптурите, които да участват в нея, като за целта пътува специално до България. Алфонс Муха е и начело на официалния почетен комитет, който включва български и чехословашки политици, общественици и културни дейци.

Историчката подчерта голямата роля на журналиста Владимир Сис и на художника Виктор Шуман за попу-

ляризирането на изложбата. Владимир Сис почти всеки месец публикува в чешкия периодичен печат материали за България. Виктор Шуман пък издава книгата *Bulharské umění* („Българското изкуство“), посветена на участниците в изложбата, с анализи на техните произведения.

Българската легация в Прага и особено нейното пресаташе – писателят и публицист Христо Борина, също полага големи усилия новината за предстоящата изложба да стигне до чешката общественост.

Самата изложба е мащабно културно събитие

В нея участват около 80 български художници и скулптури, а броят на представените произведения на изкуството е 500! Разположени са в 10 големи помещения в Общинския дом в Прага. Откриването е на 6 март 1926 г., а в приветствените слова прозвучава надеждата, че това културно събитие ще е стъпка към духовното сближение на чехи и българи и дори на всички славяни. Изложбата е посетена и от Т. Г. Масарик.

Красимира Мархолева представи пред слушателите си богат снимков материал, документиращ участниците в изложбата, сред които са Иван Мърквичка, Ярослав Вешин, Ото Хорейши, Владимир Димитров – Майстора, Сирак Скитник, Петър Морозов, Стефан Баджов, Цено Тодоров, Борис Митов, Елисавета Консулова-Вазова и други.

Видяхме и част от картините, представени в Прага – „Цар Борис I“ и „Ръченица“ на Иван Мърквичка, „Кавалерийски бивак“ на Ярослав Вешин, „Селянки на софийски пазар“ на Антон Митов, „Бекаси“ на Ото Хорейши, „Майка ми“ на Владимир Димитров – Майстора, „Пролет“ на Сирак Скитник и много други. Красимира Мархолева ни показа и част от карикатурите на Александър Божинов и Александър Добринов, както и скулптури на Жеко Спиридонов, Марин Василев, Анастас Дудулов и други, които също са част от изложбата.

Сама по себе си българската изложба в Прага от 1926 г. е културно събитие, което няма аналог в чешко-българските културни взаимоотношения. С представянето на тази част от българо-чешките връзки завърши цикълът от лекции и презентации, който родители и ученици изслушаха с интерес през март, април и май 2024 г. Слушателите се запознаха с късчета история, които не са толкова добре познати на широката общественост, а заслужават нейното внимание.

д-р Десислава Вилимовска

Неделните училища зад граница помагат да не се изгубим в този свят

Благодарение на Българското неделно училище към сдружение „Възраждане“ децата, които учат в чешки училища, имат свой пристан на българщината в Прага, учат се да говорят и пишат на български и да продължават родните традиции. А в този процес, разбира се, най-важни са учителките. Ето още една от тях...

Капка Търновалийска е учител по български език и литература в БНУ „Възраждане“ в град Прага. Г-жа Търновалийска е едно от лицата на това сложно за организиране и изискващо изключителна воля начинание, което води началото си от далечната 2002 г. Родена е в град Петрич и завършва Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ със специалност „Български език и руски език“.

Капка Търновалийска с ученици от трети клас

Разкажете ни за работата си в БНУ „Възраждане“ – как протича една неделя през учебната година?

Може да се каже, че в неделното училище попаднах случайно: приятелката ми, която вече преподаваше там, ми каза, че имат нужда от преподавател по български език и аз се съгласих. Две години изминаха незабелязано: осмисли ми свободното време. Освен неделите, когато са занятията, през останалите дни се подготвям за тях. Имах доста години пауза от преподаването, така че се наложи да си опресня не толкова знанията, колкото начина, по който да ги представям пред децата.

За децата това е второ училище – наред с това, което посещават през седмицата. Как го възприемат според Вас самите те и какво отнасят със себе си в края на часовете?

За повечето от децата родителите са тези, които настояват да посещават неделното училище. Естествено, много от учениците биха предпочели повече свободно време и почивка,

защото повечето от тях са доста заети, не само в редовното училище, но и имат различни кръжоци, спортуват и т.н. Но се радвам, че общуват с други български деца, докосват се до българския език, до българската история, география и култура... Тръгват си обогатени.

Кое е най-голямото предизвикателство пред самата Вас като учителка?

Да бъда близо до децата, да съм интересна в поднасянето на материала, да бъда в крак с времето.

Очаквате ли помощ и от страна на родителите, как се включват те и какво бихте им препоръчали?

С родителите сме всяка седмица в контакт: и лично, когато водят децата на училище, и чрез имейли. Те правят страшно много не само с това, че ги записват в неделното училище, но и че всяка неделя им е ангажирана да ги водят. За тях това е много време. Някои от тях помагат и при организирането на българските традиционни и национални празници, които празнуваме заедно.

И в България, и в Чехия се говори много за съвременното образование. Какво бихте променили вие?

Бих искала все пак нещо традиционно да има в нашето неделно училище – да помогнем на децата да заобичат книгата, да ги привлечем да четат на български, да обичат аромата на книгата. Не на електронната, на книгата от хартия. Хората, които четат, се самообразоват, разширяват светогледа си. В този смисъл не бих искала никакви революционни промени в училището.

Модерна стана и т. нар. „функционална грамотност“. При деца, които живеят в чужбина, това е още по-болезнена тема... Какво вижда те вие по време на заниманията?

Като цяло, нивото на децата в нашето неделно училище е доста високо. Това са деца, които успяват да се справят с много повече учебни предмети, отколкото другите, които ходят само в едно училище. Имат по-широк кръгзор. Но забелязвам, че при четенето на текст например имат някои проблеми с възприемането и разбирането, защото са израснали в различна среда. Не разбират много от пословиците, поговорките, преносното значение на думите... Разбираемо е, защото за тях българският език е по-пасивен, по-малко общуват на него. Надявам се обаче в бъдеще доброто владение на българския език да им осигури повече възможности за реализация и да използват максимално това, което овладяват.

Защо е важно неделното училище – какво трябва да знаят онези родители, които изпитват колебания?

Защо е важно неделното училище – какво трябва да знаят онези родители, които изпитват колебания?

За родителите, които изпитват колебания, бих казала, че децата естествено и непринудено се справят с изучаването на езици, затрудняват се по-малко от възрастните. Не се объркват, не ги смесват, ако от това се опасават. За нас това би означавало да съхраним българското в себе си, да не се изгубим в този свят.

И накрая, как мислите, в какъв свят ще живеят Вашите ученици?

Главно се надявам да е мирен свят. Иначе е естествено, че всяка генерация идва с нещо ново.

Въпросите зададе
Красимир Проданов

Как се прави списание

На 12 май 2024 г. гост на учениците на БНУ „Възраждане“ беше Красимир Проданов – журналист и преводач, член на редакционния екип на списание „Българи“.

Срещата почти съвпадна с един от важните празници в културния ни календар – 11 май. Денят, в който православната църква чества паметта на светите братя Кирил и Методий, е и ден на библиотекаря. А именно библиотеките от древността до днес са пазители на знанието. Затова и Красимир Проданов започна беседата с учениците именно с припомняне на ролята на библиотеките в живота на хората. Припомнихме си и кои са най-важните библиотеки в Чехия и в България.

След това разговорът се насочи към начина, по който научаваме какво се е случило по света. И докато днес телевизията и интернет са неизменна част от ежедневието ни, то в миналото хората са научавали новините главно от вестници и списания, напомни Красимир Проданов. Той разказа на учениците историята на възникването на вестниците, започвайки още от Древен Рим и стигайки до наши дни. Припомнихме си и годините на издаване на първия български вестник – „Български орел“, както и на първото българско списание – „Любословие“.

Учениците от БНУ „Възраждане“ ще подарят списание „Българи“ на свои познати в България

Журналистът подчерта факта, че вестниците и списанията остават за следващите поколения като важен документ за живота на хората в даден период от време. Така стигнахме и до ролята на нашето списание „Българи“, което отразява живота на българите в Чехия. Красимир Проданов подчерта, че всеки брой на списанието се изпраща в редица институции като Националната библиотека на Чехия, Градската библиотека в Прага, Министерството на културата и др., където ще бъде съхранявано в продължение на столетия.

Красимир Проданов разказа на

учениците от БНУ „Възраждане“ колко труд и време са нужни за създаването на едно списание. С присъщата си сладкост, той поведе младите си слушатели по всяка стъпка от този сравнително дълъг процес, в който екип от хора се грижи „всяка буква да е на мястото си в списанието“, а за това е необходимо добро разпределение на задачите. Журналистът разказа за работата на всички, които участват в създаването на едно списание – главен редактор, редакционен съвет, автори, фотографи, дизайнери, коректор и т. н. Поговорихме се и за техниките за отпечатване в миналото и днес.

Главният редактор на „Българи“ Мария Захариева разказа интересни факти за печатницата, от която списанието поема своя път към читателите. Тя показа и някои от първите броеве на списанието още от времето на възникването му. Видяхме как е изглеждало то през 2005 г. например, когато корицата му е била цветна, но откъдето списанието е било черно-бяло, с четири цветни страници по средата, и проследихме развитието му до днес.

Красимир Проданов добави, че в наши дни интересът към списанията се засилва, а това е факт, който може само да ни радва. Той отправи към учениците и едно предизвикателство – да подарят на някого в България един брой от списание „Българи“.

Красимир Проданов сподели с учениците и учителите колко труд и време са нужни за създаването на едно списание

д-р Десислава Вилимовска

Снимки: архив на БНУ „Възраждане“

Здравей, ваканция!

Още една учебна година завърши. През 2023/2024 г. не само се старяхме да подобрим знанията си по български език и литература, по география и история, но и организирахме множество извънкласни дейности. Учениците имаха възможност да присъстват на презентации, посветени на Освобождението на България, на Васил Левски, на списание „Българи“, както и на лекции и презентации по националната програма на МОН „Неразказаните истории на българите“. Организирахме и няколко работилници, отбелязахме Деня на детската книга, а през месец май заедно с някои от родителите и с членове на сдружение „Възраждане“ отидохме на екскурзия до Велеград и до замъка Бухловице. Заедно празнувахме и някои от най-значимите традиционни и национални празници – Коледа, Освобождението на България, Баба Марта, Великден.

Най-вълнуващ и тържествен беше празникът на първокласниците

Празник на буквите

И ето, че неусетно дойде време за кулминацията на всяка учебна година – раздаването на удостоверенията. Най-вълнуващо и тържествено беше, разбира се, при първокласниците. На 9 юни заедно със своята учителка Полина Бездекова те показаха на родителите и гостите в празнично украсената зала на Дома на националните малцинства, че вече са грамотни. Първокласниците рецитираха любимото стихотворение „Родна реч“ и казаха стихчета за всяка от буквите от българската азбука. Второкласниците пък ги поздравиха с шеговита сценка за Незнайко, който отказва да учи, и за последствията от това. Тържеството завърши с много балони и цветя, както и с много снимки за спомен.

В очакване на безгрижното лято

Учениците и учителите от прогимназиален етап се събраха на 23 юни в галерията на Дома на националните малцинства. При учениците от пети, шести и седми клас раздаването на

свидетелствата също беше придружено с много пожелания за хубаво лято, пълно с радост и приключения, с много смях, цветя и снимки. Споделихме своите летни планове и надежди и си обещахме през лятото да продължим да четем български книги. Някои ученици получиха и задача – да запомнят нови за тях ин-

тересни думи, които чуят по време на ваканцията си в България. Не липсваше и почерпка, с която се наградохме за добре свършената работа през годината. А през септември ще се срещнем отново и ще си разкажем за всичките си летни преживявания.

Пожелахме „На добър час!“ на тези, които се завръщат в Родината

В края на тази учебна година се разделихме с няколко ученици, чиито семейства се завръщат в България. Тях изпратихме с пожелания за щастие и успехи, но разбира се – и с тъга, че пътищата ни се разделят. Обещахме си обаче да поддържаме връзка и да ни разкажат как се справят в новите си училища в България. Вярваме, че годините, прекарани в БНУ „Възраждане“, ще им помогнат да прекратят училищния праг с увереността, че знаят и могат. Пожелаваме им много успехи!

Весела ваканция, скъпи ученици! Ще ви очакваме с радост и нетърпение през следващата учебна година.

д-р Десислава Вилимовска

Полина Бездекова с учениците от първи и втори клас и техните родители

По стъпките на св. св. Кирил и Методий

Екскурзия на сдружение „Възраждане“ до Велеград по случай Деня на светите братя Кирил и Методий, на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност

Преподаватели, ученици и родители от БНУ „Възраждане“ пред българската паметна плоча на св. св. Кирил и Методий във Велеград, 26 май 2024 г.

Честването на национални и християнски празници представлява важна част от живота на БНУ „Възраждане“. Чрез тях ние, учителите, се стремим да поддържаме сред учениците българските национални и културни традиции. Специално място в културния живот на училището заема празникът 24 май, известен още като Ден на светите братя Кирил и Методий, на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност. Всяка година отбелязваме този празник с голямо тържество, с посещение на паметника на братята св. св. Кирил и Методий на Карловия мост в Прага. Стана традиция да се организират и екскурзии до Велеград или до археологическия ареал Микулчице в Южна Моравия, където отдаваме почит пред паметника на двамата солунски братя, издигнат със средства на българската държава през 2009 г.

Тази година избрахме Велеград за място на нашето преклонение пред делото на св. св. Кирил и Методий. На 26 май, неделя, ентусиазирани преподаватели, ученици на БНУ „Възраждане“ заедно с техните родители и членове на сдружение „Възраждане“, водени от г-жа Мария Захариева (председател на сдружението и главен вдъхновител и организатор на екскурзията), потеглихме за някогашната предполагаема столица на

Великоморавия, която през втората половина на IX в. е била и център на мисионерската, просветителската и книжовната дейност на двамата солунски братя.

По пътя г-жа Мария Захариева и д-р Красимира Мархолева (преподавател по история) изнесоха на учениците открит урок по история, припомняйки огромното значение на Великоморавската мисия на св. св. Кирил и Методий за славянството – създадената от тях славянска азбука дава възможност на славяните да четат и пишат на свой език. Д-р Красимира Мархолева подчерта значимостта на дейността на петимата най-известни ученици и последователи на двамата солунски братя – Сава, Горазд, Климент, Наум и Ангеларий, и огромната заслуга на България за спасяването на славянската писменост от унищожение. Тя добави и един любопитен факт, свързан с Великоморавия, а именно спора между различните специалисти къде точно се е намирала някогашната ѝ столица – във Велеград или Ухерске Храдище. Другият въпрос, който години наред вълнува нас, българите, а и редица чешки археолози, продължи разказа си тя, е къде точно се намира гробът на Методий – във Велеград или в археологическия ареал Микулчице. За съжаление, специалистите все още не могат да намерят отговора.

Преди обяд българската група пристигна във Велеград – едно от най-важните духовни средища в Чехия. Всяка година тук на 5 юли се провеждат поклоннически шествия от чешките католици. Тогава великолепната базилика „Успение Богородично и св. св. Кирил и Методий“ се изпълва с множество поклонници. Традицията е поставена в далечната 1863 г., от когато датира и първото документирано участие на българи (макар и само като гости) в тържествата, посветени на Великоморавската мисия на св. св. Кирил и Методий.

Макар че Велеград е символ и център на кирило-методиевската традиция в Чехия, българите там също са оставили трайни и видими следи. В ареала на базиликата, преди близо 90 години, по инициатива на родолюбиви студенти от сдружението „Св. св. Кирил и Методий“ в Бърно и със съдействието на Министерството на просвещението на Царство България, е поставена паметна плоча с лика на двамата братя, осветена тържествено на 26 май 1936 г. от официални представители на българската и чехословашката държава.

След като г-жа Мария Захариева и д-р Красимира Мархолева разказаха на участниците в екскурзията за тази благородна инициатива, всички си направихме колективна снимка за спомен пред българската паметна плоча. Не по-малко вълнуващо беше посещението на красивата и величествена катедрала „Успение Богородично и св. св. Кирил и Методий“, където всички имаха възможност да се насладят на пищно украсения интериор и, разбира се, на великолепните статуи на двамата солунски братя св. св. Кирил и Методий.

Заредени с положителни емоции от видяното и преживяното във Велеград, продължихме нашето пътешествие към близкия замък Бухловице, където всички разгледаха неговите великолепни салони и красив парк.

д-р Красимира Мархолева

Д-р Мария Борн: „Живеем по-дълго, но с повече страдание“

Д-р Мария Борн има и българска кръв във вените си

Във вените ѝ тече по равно българска и чешка кръв

Интересува се както от професията си, така и от важни теми като промените в климата. И се стреми да избира в живота умни каузи – всичко това е Мария Борн.

Образованието си придобива във Великобритания. Учи пет години медицина в Йоркшир, има и специализация в Нидерландия в областта на геронтологията.

След 15 години в чужбина се завръща в Чехия, за да се посвети както на професията си, така и на значими каузи, които целят да направят света по-добро място за всички ни. За това си и говорим с Мария, макар че – неминуемо, започваме първо с родината на предците ѝ, с България.

„Пътувах всяка година – на планина и море – заравя се в хубавите спомени от детството сегашната лекарка. – Обичам планините, свързвам България с аромата на мащерка.“

За София обаче мнението ѝ е друго, според нея градът има големи проблеми с шума и замърсяването. „Смогът ме шокира, когато бях там миналата година“, казва Мария, но бързо намираме по-ласкателна тема за столицата ни – древните паметници. По думите ѝ, дори Прага няма такива археологически открития като тези в София, носеща в римски времена името Сердика.

Мария бързо вижда и българския парадокс

Столицата, от една страна, е пренаселена, а из цялата страна е пълно с обезлюдени населени места. Липсата на млади хора според нея е един от големите проблеми в съвременна България.

И нали е наполовина българка, питам я какво е наследила от майка си – за кое качество смята, че е типично българско... В първия момент се сепва, но после казва, че **билкарството** е онова, което усеща в себе си като българска нишка. Плюс специфичните познания, които няма как да придобие като чехиня – например за историята на Балканите, за Османската империя като част от нашата съдба. „Другата ми баба казваше – продължава

Мария, – че сме имали щастие с немскоговорящите в Чехия, че наши господари не са били османците...“

Питам я обаче как ще се почувства, ако изведнъж се наложи да заживее в България. „Ще ми отнеме време да свикна – чистосърдечна е тя. – Живяла съм 15 години в Англия, но разликата е огромна. Мисля, че в България за мен най-тежка ще е зимата!“

Обсъждаме и друго – защо и българите, и чехите винаги са склонни да твърдят, че живеят лошо. „В България бедността е много по-голяма, отколкото в Чехия“, отсъжда Мария. Сигурно ѝ е трудно да го каже, защото самата тя работи всеотдайно в организацията „Армия на спасението“, която стана известна със своите талони за пренощуване за бездомници – *nocleženky*, както и с още много грижи за най-безпомощната част от населението в Чехия.

„Разликите са екстремни – опитва се да обясни недоволството в хората Мария Борн. – Богатите са на показ, а бедните не мислят за проблеми като екологичните. Този въпрос всъщност стои първо пред богатите.“ Настоящата лекарка смята, че всъщност и чешкото, и българското общество са достатъчно заможни и не се нуждаят от непрекъснат ръст. Казва, че онова, което е необходимо, за да се запази балансът между човек и природа е умереността. Но именно тази огромна разлика в социалния статут на хората прави мнозина нещастни.

Мария Борн приема присърце екологичната кауза

Сегашните сезони тя описва така: „Последните години зимата е като есен – настъпва пролет, но идват студове,

Д-р Борн е билкарка и еколожка

едва като отминат, настава истинска пролет... А после вече е времето на горещите вълни.”

Промените в климата превръщат градовете ни в топлинни острови, които са направо непоносими през лятото, описва ситуацията Мария Борн. Но подчертава, че климатична промяна не означава това, че в Чехия например ще стане като в Унгария или България. „Промените не се случват така, ще има много екстремни ситуации... Не е въпросът, че ще отглеждаме в Чехия дини, по-сложно е – фауната и флората не са свикнали със сегашното състояние. Част от нея ще загине.”

Питам я и как влияе времето върху здравето ни – какво вижда, преглеждайки пациенти в кабинета си на „Летна“, където прекарва един ден всяка седмица. „Хората са подебели – изрежда тя, – движат се с коли, живеят в мръсна среда и това оказва влияние върху сърцето, дробовете. Децата също са уязвими в развитието си. Специално хората с хронични болести понасят много трудно промените. В резултат болниците са пълни и лятото. Живеем по-дълго, но с повече страдание.”

Горещите вълни правят хората по-нервни

Мария Борн разказва как през лятото се повишава и агресивността, защото *кортизолът* се отделя по-активно от организма, но наред с това умението ни да преценим една или друга ситуация се влошава. Това прави поведението ни опасно.

С горещите вълни се свързва и нарастване на самоубийствата. Най-тежко е всъщност в началото, след това постепенно организъмът се адаптира.

Не само температурата навън е важна, но и влажността на въздуха, допълва Мария. Колкото по-влажно е, толкова по-трудно функционира тялото. Но дори и в такива моменти движението е важно за нас. Може например да се качим пеш по стълбите вместо с асансьора или да слезем спирка по-рано. Добре се отразява и намаляването на месото в менюто ни. Най-важното средство за възстановяване в жегите обаче остава сънят.

Говорим си и за това как ще се промени животът в бъдеще. Големият страх на Мария всъщност е свързан с това, че климатичните промени ще нанесат щети на районите с вечна замръзналост и от тях може да се освободят древни смъртоносни бактерии.

Изход има

Мария изрежда как може да се променят нещата – например да избираме умни политици, да се информираме и да избягваме манипулациите. Споменава и **принципа на седемте поколения** – тоест така да се грижим за Земята, че тя да е добър дом за седмото поколение след нас. Но всъщност всеки човек може да допринесе за това, убедена е лекарката с българска кръв. Например като консумираме по-малко – във всеки един смисъл... По-малко покупки, по-малко храна... това е полезно за тялото! Така или иначе темата за екологията навлиза все по-масово в обществото.

Мария избира умно каузите, в които да се включи – сред тях е например протест срещу Пражката магистрала, която разсича града и го изпълва със зловоние, шум и вредни вещества. Участва и в кампания за успокояване

Според лекарката трябва да живеем смисълта за седем поколения след нас

на транспорта чрез намаляване на скоростта до 30 км/ч. „И това е важна тема както за Прага, така и за София“, добавя.

А накрая завършваме с мечти какво ще е през тази 2400 г. С други думи, седем поколения след нас... „Ще е хубаво – усмихва се Мария Борн. – Може би населението ще е по-малко и натискът върху природните източници ще е по-малък. Автоматизацията пък ще е дала на хората повече време за креативност.”

Разделяме се всъщност с най-хубавото, което си казваме във времето на нашия разговор. „А може би ще е още по-хубаво, отколкото си го представяме“, изрича Мария. И веднага се съгласявам. Това е нашата обща мечта!

С Мария Борн разговаря
Красимир Проданов

Мария Борн е родена в Прага в българо-чешко семейство. Завършва прогимназиално образование в чешката столица. През 2005 г. заминава за една година за Южна Англия благодарение на стипендия от фондация „Отворено общество“. Там завършва средно образование, след което учи пет години медицина в Йоркшир. Две години работи в Северна Шотландия, една година изучава геронтология в Нидерландия. Специализира за общопрактикуващ лекар в Англия в продължение на четири години.

През 2020 г. се завръща окончателно в Чехия. В Прага полага изпит в Министерството на здравеопазването, за да докаже, че все още умее добре чешки език – и с радост заживява отново в родната си страна. От септември същата година работи като общопрактикуващ лекар, а също така преподава в Трети лекарски факултет на Карловия университет.

Лошата дума като камък тежи

Поговорката всъщност е друга – и казва точно обратното... „Казана дума – хвърлен камък!“ Защото истинската, честна дума е като камък. Тежи си на мястото и не можеш да я преобърнеш. Само дете сега времената са други. Наричаме се цивилизовани и заради това се замеряме именно с думи. Но тежат повече от камък. Оставят дълбоки следи. Раните от тях трудно заздравяват. Личи си по пробойните в отношенията ни. Казват го социолози и философи, политолози, обикновени хора... Никога преди не сме били толкова разделени, толкова отдалечени един от друг. А процесът продължава и е трудно да се каже къде ще спре, какво ще го преустанови.

Сега е времето на ниската политическа култура

Тон дават политиците

Както никога досега ги следим отблизо и с огромен интерес – парадоксалното е, поне в България, че в същото време политическата активност пада. Но прекрасно се ориентираме в това кой политик какво е казал и кого е подложил на словесна престрелка. И друга поговорка вече не важи: „Всяко чудо за три дни“. Скандалите се точат всъщност сякаш до безкрай и само преливат един в друг. Сякаш някой поддържа „огъня“ от тях преднамерено, но на фронтовата линия са обикновените хора. Всъщност като при всяка война.

Политическото говорене бележи в наши дни унищително падение, като хората в костюми – както обикновено сме свикнали да виждаме политиците си – рядко се свенят да произнесат един или друг словесен каламбур. Отбелязват го и нашите филолози. Павлина Върбанова – създател на платформата „Как се пише“, подчертава например, че е трудно да провокираме здрав интерес към родния език, при положение че езиковите послания на политиците са толкова

долнопробни.

От политическия ни живот отдавна изчезнаха рафинираните, интелигентни политически дебати, сега са заменени от размяна на реплики – първо беше поне единствено по „жълтите“ издания, но сега е и от ефира на обществените медии или пък направо от парламентарната трибуна.

„Речта е отражение на менталитета“

Така обобщава ситуацията и друг филолог – Светла Иванова е редактор и коректор с кариера, преминаваща през няколко десетилетия. „Какъвто си, така говориш“, казва лаконично тя, като предоставя на всички нас да преценим онези, които печелят вниманието на масата чрез обиди и подигравки, за да заделят за себе си парче от политическата баница.

Разбира се, неграмотното говорене засяга първо най-чувствителната част от аудиторията – деца и ученици. За тях то се превръща в стандарт, който ще определя и тяхната вербална култура през следващите няколко десетилетия. И това твърдение не е

лековерно – много изследвания на нагласите на тийнейджърите показват, че в днешно време младите хора събират информация за случващото се в света ни (и в частност в България) с помощта на социалните мрежи. Дали ще е Фейсбук или Инстаграм – също ТикТок, ефектът в крайна сметка е еднакъв, защото непремереното говорене на политиците присъства навсякъде. То е заложено като тиктакщ механизъм, който предизвиква емоциите ни, та да отдадем своите симпатии на един или друг политически проект, да припознаем нечия чужда истина като своя.

Култура на говоренето и писането е необходима

Хубаво е, че се правят опити да се влее противоотрова – аплодисменти заслужават инициативи като тази в някои училища на град Сандански. Младите хора там се срещнаха в края на учебната си година с медийни специалисти, които ги запознаха с процеса на създаване на фалшиви новини. Проектът „Върни си контрола върху социалните мрежи“ всъщност предизвика искрения интерес на уче-

Ако сме спокойни, ще говорим мъдро

Залива ни фалшива информация
отвсякъде

ниците – и събуди огромна изненада у тях колко много фалшива информация ни заобикаля. Голяма част от нея се споделя агресивно и с език, който е далеч от доброто възпитание, при това именно от политици – дори по високите върхове на държавата ни, а точно това е проблемът, за който говорим...

Добрите нрави остават в миналото

Те са сякаш предразсъдък, който не спазва никой – политическият залог днес е по-важен... Облечени в скъпите си костюми, спретнати и безупречно изглеждащи, знакови политически лица градят имидж на лоши момчета – хаймани с големи усти, които могат да говорят безнаказано каквото си искат. Учудващото е, че репутацията им не страда ни най-малко от това,

Ораторството доскоро беше изкуство

просто да си неприличен в нашето общество днес е обратно. И политиките бързат да осребрят онова, което моментът им е подарил, при това със средства, които само допреди поколение общественици и парламентаристи бяха недопустими за използване – нагрубяване на опонента, обиждането му, злепоставянето пред публика...

„Дума дупка не прави“, казва друга поговорка

Дупките днес в повечето случаи са виртуални, но пък за сметка на това трудни за запушване. Наглед в тях се оттича всичко и изчезва... но и това усещане е измамно, защото именно виртуалното пространство дава възможност пошлият език на политиките да звучи отново и отново, да се възпроизвежда и да увеличава

силата си. Томаhawk размахват хора от самия връх на държавата, ловко я върти доскорошен радиоводещ, умело боравят с нея партийни лидери... И след като всички го правят толкова безконтролно, едва ли можем да си позволим да таим илюзии, че процесът ще отmine от само себе си. Говоренето в ефир, пред публика, е все по-голям проблем, казва и преводачката Анета Данчева-Манолова, като сме свидетели на безпрецедентното смъкване на качеството от страна на националните медии. Самата тя член на Холандската академия за литература и носител на белгийски орден, дава пример с нашето Национално радио – обществената медия би трябвало да се грижи за езика, за общата ни култура, но и там думите стрели летят във всички посоки, покосявайки невидими врагове.

Спасение е само тишината

Едва ли има, за жалост, чистилице за езика, който използваме – пък и дори да съществува такова, то може да е единствено *немотата*. Но да накараш открилите този забранен плод да замълчат, изглежда просто невъзможно. Поне остава в сила друга наша отдавнашна поговорка – „Имената на глупците висят по стените“. А да замълчим май се превръща в наша отговорност – на онези, които наред общото надприказване са открили, че тишината е много по-силен аргумент, когато стойностите се разпаднат.

Да помълчим! За добро е.

Красимир Проданов

Култура на говорене се възпитава бавно, търпеливо

Световният шампион Тихомир Тодоров: „Хора, правете нещата с любов!“

17-годишното момче от Плевен е от онези хубави примери, че трудолюбието и упорството още са български черти. Тихо – както показва името му, и с много старание Тихомир Тодоров постигна успех, който ни кара буквално да станем на крака от уважение! Той спечели световната титла по Шотокан карате-до в Токио сред представители на 40 държави. Тихомир постигна в Токио само победи, като защити и черен колан – всичко това в родината на бойното изкуство. Затова решихме да го поздравим лично за успеха – свързахме се с председателя на неговия клуб „Спартак“ Милена Кирниколова, а тя веднага откликна и ни помогна да поговорим с нейния възпитаник. Тихомир отговори на въпросите ни стегнато и смислено, без излишни думи, но и много, много мотивирано. Ето как разказва за себе си той.

17-годишният българин стана световен шампион в Токио

„Спортният ми път започна благодарение на моите родители

Заведоха ме за първи път в залата, когато бях на три години. В началото всичко започна може би на шега, но бързо се влюбах в това изкуство и така то вече е част от моя живот.

В България карате е един от най-практикуваните спортове, защото освен че учи на различни физически качества, възпитава и духа на човек. Понеже съм в спортно училище, тренировките за мен са два пъти дневно. Свикнал съм с режима и се наслаждавам на процеса. Всеки ден гледам да съм отпочинал и зареден с енергия за тренировките и затова има неща, които ограничавам в живота си.

Пътят до Токио беше труден за извървяване

Справих се с отдаденост и дисциплина – с тях всичко е възможно! За

мен това е сбъдната мечта! Да отида в родината на карате и да постигна такова нещо е безценно...

Японците са нация, която показва страшно много уважение към хората като цяло. Винаги е привилегия да се учим от майсторите в нашия спорт и се надявам в бъдеще да продължим.

Карате претърпя голяма промяна в последните години и всички гледат на него просто като на боен спорт, но както казах по-рано, карате е изкуство и се учи цял живот. Има смъртноснии техники, които са отпаднали с времето и не се използват, защото сега се организират карате състезания, а смъртни случаи в един спорт не трябва да има!

Черният колан е само начало за мен

Имам да уча още много неща и ще продължавам така усърдно да се готвя. През 2025 година отново ще има Световно първенство в Япония, а тогава вече ще съм навършил 18

години и ще имам право да се състезавам при мъжете (сега съм при юношите), като ще дам всичко от себе си, за да повтора успеха и да зарадвам България със златото отново!

Моето бъдеще е свързано пряко с карате. Дори ученето не трябва да спира човек да го практикува, без значение къде се намира. С желание всичко се получава и извинения от типа „Нямам време за тренировка“ са недопустими.

Искам да благодаря за пътя си дотук на моя Сенсей (в превод Учител) – Милена Кирниколова. Тя ми помага наистина във всичко, от което се нуждая, и съм щастлив, че я имам до себе си!

Благодаря, че отделяте време за мен

Искам само отново да призова всички хора да не си губят дните с безсмислени неща, а да намерят нещо, което им доставя удоволствие, и да го правят с любов!“

Тихомир ни напомня да правим всичко с любов

Милена Кирниколова учи децата на благородство вече 20 години

Нейната школа отваря врати още през 2004 г. Може да се каже дори, че световната титла на Тихомир сега е нещо като подарък за 20-годишнината... Стана ни интересно как се развива такова трудно начинание и заразпитвахме Милена за тези 20 години в залата.

Дипломираният педагог възпитава ценности у децата вече 20 години

Разкажете ни за Вашата школа, какви хора се събират при Вас?

Спортният клуб „Спартак“ е създаден през 2004 г. по моя инициатива и тази година празнуваме юбилей. Трудно ми е да преброя трениращите, които са минали през залата – може би броят надхвърля 2000. Много са и успешните ни спортисти за 20-те години. Медалите ни само от европейски и световни първенства и купи на година са между 10 и 15 на брой. Постиженията ни от национални първенства всяка година са между 30 и 40 медала. Клубът участва всяка година на състезания с между 60 и 80 картотекирани състезатели.

Като педагог (аз съм дипломиран доктор по педагогика) считам, че обучението върви ръка за ръка със създаването на личности. За мое щастие, вече виждам резултати от дългогодишния ми труд и в тази посока – моите ученици са успешни хора в живота, с добри професии и вече някои от тях със семейства. Спокойно мога да кажа, че клубът е среда за създаване освен на шампиони, също така и на личности.

А откъде се роди интересът Ви

към карате и какво го прави популярно у нас?

Аз започнах да се занимавам с бойното изкуство през 1991 г. по съвет на моя баща. През онези далечни години карате се практикуваше само като бойно изкуство с цел самозащита и в това беше дълбокият смисъл. Напоследък бойното изкуство леко отстъпва пред спорта, тъй като трениращите търсят изява и възможност да видят какво са научили, а това става само чрез участия в състезания – недопустимо е да се сбиват на улицата. Всъщност точно състезанията може би го правят популярно, но за моите ученици се старая да запазя онзи първоначален смисъл на практикуването му, а именно – да съхраним духа му като бойно изкуство за самозащита и изграждане на характера на практикуващите.

Попитаме и Тихомир, но ще зададем същия въпрос и на Вас... Приложима ли е философията на карате в наши дни?

Много хора ми задават този въпрос... Знаем, че нашето възпитание изключва типичното за азиатците възприятие за нещата от живота.

Няма как. Различни са народите. Въпреки това някои принципи като „уважение“, „самоконтрол над действията и ума“, „взаимопомощ в трудни ситуации“, „достойнство“ се старая да изграждат в годините на обучение-то си. И това работи.

Виждам моите ученици като „различни“ хора в добрия смисъл. Те пренасят наученото в залата в отношенията си с хората, в семейството, на работното място. Това е голяма крачка напред в изграждане на едно по-зряло общество от достойни и можещи млади хора. Това е моята кауза като техен *Сенсей*.

Имаме лошия навик да казваме, че всяко младо поколение е по-лошо от предишното... Кое е най-важното, което трябва да дадем на децата според Вас?

Няма лошо и добро поколение. Просто поколенията са с различни схващания за живота. Ние трябва да следим тенденцията в мисленето на тези, които обучаваме, и да направим възможно най-доброто за тяхното възпитание. Ние, педагозите, родителите сме отговорни за това и просто трябва да си свършим работата. Не е трудно. Когато не мислят и не действат правилно, трябва да им го посочим и да ги възпрем. Когато се изявяват добре, трябва да ги похвалим и да ги поощрим. Това са си добрите стари методи за възпитание и обучение – „с моркова и с тоягата“. Младите се учат. Трябват системни действия в тази посока.

Много успехи и последователи Ви пожелаваме – и благодарим, че създавате добри примери!

Отново Ви благодаря за интереса към школата ни. Бъдете здрави и нека да пишем, да оповестяваме на обществото повече млади хора, които са добрият пример.

Красимир Проданов

Тържествен концерт по случай 75-годишнината на Българския културен институт в Прага

На 8 юни в Огледалната зала на Българското посолство в Прага се състоя концерт, посветен на 75-годишнината от създаването на Българския културен институт в чешката столица. В тържествения концерт участваха солистите на Пловдивската опера Божидар Божкилов – бас и Вера Гиргинова – сопран, както и пианистката Цветомира Цонева.

Лили Бързева, Божидар Божкилов, Вера Гиргинова и Цветомира Цонева на тържествения концерт в Българското посолство в Прага, 6 юни 2024 г.

Директорът на Българския културен институт в Прага Володя Гоцев сподели с публиката, че БКИ е един от най-първите културни институти зад граница. „Връзката между нашите два народа е образец за приятелство, културно-икономически обмен и най-вече взаимност. Неслучайно през тази година и Чешкият център в София отбелязва своята 75-годишнина. Двата института са основани в една и съща година и до ден днешен работят в синхрон и разпространяват, популяризират културата на своите творци в съответната държава“.

Пиарът на Държавна опера – Пловдив Лили Бързева съобщи, че тържествената вечер е посветена на 75-годишнината от създаването на Българския културен институт в Прага, на 70-годишнината от създаването на Държавна опера – Пловдив и на 110-годишнината от рождението на световноизвестния български бас Борис Христов. Тя допълни, че на концерта ще бъдат представени някои от най-известните арии и дуети

от репертоара на големия български бас.

Лили Бързева представи и изпъл-

нителите: Цветомира Цонева – пианист, корепетитор, преподавател в Нов български университет и Националната музикална академия в София; Вера Гиргинова – стипендиант на Академията на Борис Христов в Рим и на престижното оперно студио към академия „Санта Чечилия“ в Рим; Божидар Божкилов – носител на престижни награди от над 20 международни конкурса за оперни певци, удостоен от Министерството на културата на България със златен медал „100 години Борис Христов“. И тримата интерпретатори са възпитаници на Националната музикална академия в София.

С помощта на мултимедийна презентация Лили Бързева запозна публиката с моменти от живота на родения в Пловдив велик български бас Борис Христов, който не е пял не само на пловдивска, но и въобще на българска сцена, макар че е триумфирал във всички световни оперни театри; спомена за сложните

Концертът беше посветен на 75-годишнината от създаването на Българския културен институт в Прага, на 70-годишнината от създаването на Държавна опера – Пловдив и на 110-годишнината от рождението на световноизвестния български бас Борис Христов

Божидар Божкилов изпълнява арията на Дон Базилио от операта „Сивилският бръснар“ на Джоакино Росини

Младите и талантили оперни певци Вера Гиргинова и Божидар Божкилов очароваха публиката с красивите си гласове

отношения, които е имал с Родината си, за борбата му за утвърждаване на големите оперни подиуми, говори за безкомпромисния му и непоколебим характер.

Тя изброи и паметните места, свързани с неговото име: къщата музей „Борис Христов“ в София, паметниците, посветени на него в София и Пловдив, вилата му в Рим, която той превръща в Академия за млади оперни певци.

Солистите на Пловдивската опера Вера Гергинова и Божидар Божкилов откриха концерта с дует на Дон Жуан и Церлина от операта „Дон Жуан“ на Моцарт. Интересен факт е, че световната премиера на тази гениална опера се е състояла в Ставовския театър в Прага и е имала голям успех.

Освен творби на Волфганг Амадеус Моцарт, програмата на концерта включваше още арии и песни на Джоакино Росини, Джакомо Пучини, Джузепе Верди, Антонин Дворжак, Джордж Гершуин, Любомир Пипков, Александър Йосифов. На финала прозвучаха ария на „Русалка“ от Антонин Дворжак и дует от операта „Порги и Бес“ на Джордж Гершуин.

В края на тържествената вечер Лили Бързева каза, че Пловдивската опера създава много мащабни проекти с национално и международно значение. Основен неин приоритет е да развива международен оперен туризъм чрез фестивалната платформа в Античния театър „Opera open“.

Публиката, която беше предимно българска, имаше възможност да се наслажда на прекрасните интерпретации на младите и талантили оперни певци Вера Гиргинова и Божидар Божкилов и на техните красиви гласове. Особено вълнуващи за слушателите в залата бяха изпълненията на творбите на българските композитори Любомир Пипков („Нани ми, нани, Дамянчо“) и на Александър Йосифов (ария на хан Крум от едноименната опера).

Можем да си пожелаем все повече талантили български музиканти да гостуват в Чехия и да разпространяват българското изпълнителско изкуство и композиторско творчество в големи и препълнени концертни зали.

Мария Захариева

Снимки: Мария Захариева

32. международен театрален фестивал „Варненско лято“

Владимир Пенев в ролята на поп Кръстьо

Първи юни във Варна идва освен с Деня на детето, и с началото на Международния фестивал „Варненско лято“, тази година тридесет и второ издание. Двата празника съвпадат и красиво се преливат един в друг – фестивалът зарадва малките зрители с „Приказка за седемте козлета“ на Варненския куклен театър и с „Охлюмотив“ – улично дефиле и огнено шоу на Театър на огъня и сенките „Файъртер“.

В това издание има повече моноспектакли от обичайното – може да се нарече театър на актьора. Гостуват Елена Телбис, Весела Бабинова, Боян Арсов, Мариус Куркински, Христо Мутафчиев, Димитър Ангелов, Марион Дървова, Андрю Скот. Фестивалната програма е събрала най-доброто от българската сцена за изминалия сезон, интересни чужди трупни, специално поканени арт събития – улични перформанси, прожекции на спектакли, концерти, дискусии. Фестивалните заглавия са представени в четири модула: българска селекция, международна селекция, програма „Шоукейс“ и паралелна програма. Голямо е разнообразието от стилове и представления, което прави фестивала оживен, привлекателен и интересен.

Снимки: Стефан Н. Щерев

Фестивалът „Варненско лято“ беше открит със спектакъла „Великденско вино“

„Великденско вино“ е написана през 1979 г. от Константин Илиев. Постановката е на Народния театър „Иван Вазов“ с режисьор Явор Гърдев и с участието на Владимир Пенев в ролята на поп Кръстьо и на Павлин Петрунов в ролята на Гечо Немия.

Към яркия творчески екип се е присъединил и големият скулптор Павел Койчев, който изгражда подобна на инсталация сценография. Спектаклите на Явор Гърдев винаги се превръщат в събития – така беше и сега.

Почитта към Васил Левски е израз на нашето преклонение пред една реална историческа личност и пред нейната саможертва, което обаче предполага и да се държи сметка за това какъв е бил той в действителност.

Поп Кръстьо е участник в националноосвободителното движение – бил е касиер на Ловешкия революционен комитет. Той критикува всеки, който е нарушавал устава на революционната организация. Приема идеята за освобождението ни чрез всенародна революция, но не приема принципа „Целта оправдава средствата“. Остава верен на християнската етика, която не оправдава убийството на невинни хора. В неделя на Великден през 1880 г. поп Кръстьо идва в църквата да отслужи литургията за Второ Възкресение. Но църквата е празна – там е само Гечо Немия, клисаря, който е поставен на изпитание от свещеника чрез обвинителна реч срещу деянията на Васил Левски.

Наталия Бояджиева

Павлин Петрунов в ролята на Гечо Немия и Владимир Пенев

Явор Гърдев: „Най-важното е да проправам някакви нови пътеки в театъра“

Режисьорът Явор Гърдев

Поздравления, г-н Гърдев, за прекрасната постановка на „Великденско вино“! Какво Ви привлече в тази пиеса?

Тя отдавна е в кръга на вниманието ми, но разбира се, човек не може да прави всяка пиеса, която е забелязал или която му се е сторила интересна. Това се случва от време на време и когато тази необходимост узрее достатъчно. С тази пиеса се случи именно така – аз много отдавна я харесвам, но конфигурацията, в която бих могъл да я изпълня по задоволителен за мен начин, с необходимите за това актьори, се случи с Владимир Пенев и с Павлин Петрунов едва преди година. И тогава успяхме да я реализираме. Но иначе това, което ме привлече в нея, винаги е било отношението към акта на покаяние. Едно много специфично покаяние има в нея, което не може да се срещне универсално в литературата. То е много български феномен и ми се струва, че хваща нещо много специфично за българската психика, доколкото за нея изобщо е достъпно покаянието. То е сложен, самоотвержен акт и се осъществява по един много специфичен начин, който Константин Илиев е уловил и който за мен е много интересен.

Харесва ли младата публика тази пиеса?

Нямам статистика по въпроса дали пиесата се посещава повече от млада публика, или от друга, но спектакълът е много добре посетен, така че предполагам, че да.

Една от темите в постановката е за историческата правдивост на сюжета. Друга е за вътрешното преобръщане чрез покаянието, чрез признаването на прегрешението. Наблюдава се един колаж между евангелския разказ за предателството и залавянето на Исус и арестуването на Левски. Търсите ли сравнение между двата образа?

То е зададено от самия автор и не е просто колаж, става дума за едно много сериозно съединяване, опит за синтез на тези два сюжета, който се случва в главата на вече не съвсем трезвия поп Кръстю. Но причината за това във всички случаи не е само виното, а това, че неговото чувство за вина или чувството му за причастност към този сюжет е всъщност издигнато до нивото на причастността му към библейския сюжет, а той самият е свещенослужител. В тоя смисъл настъпва едно объркване, то не е

объркване, ами е странно смесване на два сюжета, които за него са абсолютно паралелни и стават толкова важни за собствения му живот. Това е един много интересен драматургически похват според мен.

Колективната памет за това травматично събитие – смъртта на Апостола, се гради на факти от „Васил Левски (Дякона). Черти из живота му“ (1883 г.) от Захари Стоянов и проклятията, които Вазов изрича срещу предателството на Апостола. Прави впечатление, че не пренебрегвате тези исторически основи. Вярвате ли в неотменността на написаното от тях, или приемате позицията на Константин Илиев?

Не е необходимо аз да имам някаква теза относно историческия факт, за да се обърна към тази пиеса. Ако историческият факт или спорът около това дали поп Кръстю наистина е предал Васил Левски, или не го е предал, е нещо, което стои паралелно на тази пиеса, на мен ми се струва, че ако аз приема изходните обстоятелства, които по драматургия са подадени, тогава бих могъл да осъществя една такава постановка, която да има общохуманно значение. При това положение дали поп Кръстю е предал, или не е предал Левски в действителност и според историческия факт става не особено важно. Разбира се, добре е да знаем това.

Самият К. Илиев е направил едно много обстойно проучване. Той е човек, който много сериозно подготвя своите работи и не оставя никакви неизчерпани зони, в които може да задълбочи познанието си. Но независимо от това този спор съществува – има страна, която категорично отрича тази възможност той да е предател, и има страна, която категорично твърди, че той е най-вероятният предател. Аз си мисля, че реализацията на този спектакъл и самата пиеса приема едната от двете тези за вярна, за да изгради една конструкция на покаянието, която е сама по себе си драматургически важна.

Снимка: Яна Лозева

„Театърът е много важен социален организъм, който се развива с развитието на обществото“, смята Явор Гърдев

А дали тя е действително случила се, дали е фактически адекватна, все още стои под въпрос. Но това по никакъв начин не пречи на съществуването на пиесата.

И аз, знаейки и двете хипотези, достатъчно задълбочено изучавайки и двете възможности, по някакъв начин се абстрахирам от тях и приемам обстоятелствата на пиесата, за да я изградя по начина, по който тя е замислена от драматурга.

Сценографията на Павел Койчев е пределно лаконична, преднамерено несръчна, изградена като че ли от подръчни материали. Как тя допринася за звученето на пиесата и каква е Вашата оценка за нея?

Сценографията във варианта, в който я показахме тук, във Варна, е по-различна от сценографията на камерна сцена, много по-различна. Става дума за четири обекта, които Павел Койчев проектира, които попадат в различни контексти, когато представлението излезе от базата, в която се играе.

В камерното пространство на Народния театър има денивелации, различни нива, които експонират тези четири обекта по съвсем различен начин. Когато това се случи на голяма сцена, имаме други обстоятелства, според които всеки път аз адаптирам представлението и сценографията. В този случай това беше по-различна сценография, отново с елементите

на Павел Койчев, но действително тя става различна заради това, че е решена по различен начин. Но петте обекта, които той създаде – там има една голяма конструкция, едно скеле, един престол, ако говорим на църковен език, един певник и малък кръст – това са елементите. И наивният подход към тях, който предполага едно наивистично съзнание, изгражда образа на църква през средствата на особената скулптура, с която се занимава Павел Койчев. И оценката ми е, разбира се, много положителна, защото аз с удоволствие участвах в това творческо взаимодействие.

Свободата е трънлив и жесток път на самоотричане. В нея има памет и проклятие, величие и трагика. Проблематизация на предателството ли е спектакълът, или по-скоро скръб за най-святата жертва на българската свобода?

Да, така е. Тази пиеса според мен се занимава с един много интересен феномен на българската идентичност и на българското общностно съзнание. И то е феноменът на светостта на Васил Левски, защото това е единственият герой, който, без да има признатата святост от църквата, има такава във въображението на нацията. Това е феномен, който няма много аналози по света. Това е фигура, която няма просто статут на почитана фигура и на човек с принос, а почти на светец, само че през светското въображение.

Това е много интересно, уникално е наистина. Над какво работите в момента?

Току-що завърших репетициите и осъществих премиерата в Народния театър на „Венецианският търговец“ на Уилям Шекспир.

Как виждате бъдещето на българския театър?

О, това е много сложен въпрос! Старая се да нямам някаква предварителна визия за него, защото предварителната визия за това какво може да бъде бъдещето на един театър, е по някакъв начин терористична към тези, които трябва да го осъществят. Едва ли не те трябва да се подчинят на него. В този смисъл не искам да проектирам такива визии. Театърът е много важен социален организъм, който се развива с развитието на обществото, и от него може да се очаква всичко.

Тайте ли у себе си някаква мечта, свързана с театъра?

Не бих казал. По-голямата част от мечтите си в театъра вече изпълних и по някакъв начин в него вече ме интересува предимно предизвикателството на смислообразуването – какво ново като смисъл бих могъл да донеса в тази зона. Не толкова неща, които са свързани с мечти, с конкретни визии – повечето от тях вече имах възможност да осъществя или да премина през тях. А сега най-важното ми е да проправам някакви нови пътеки и смисъл в театъра, ако мога.

Владимир Пенев във „Великденско вино“

Снимка: Стефан Н. Щерев

Вашите деца имат ли интерес към театъра и дали ще поемат по Вашия път?

Имат интерес към театъра, но не изявяват желание да поемат по този път, което мен много ме радва, защото те най-малкото знаят какво не искат. Засега нямат амбиции в това отношение и аз нямам никакъв проблем с това.

Вие сте и успешен кинорежисьор, но като че ли театърът повече Ви влече.

Не е въпрос на привличане. Въпросът е в това, че театърът е нещо, което можеш да обитаваш дълго време, докато в киното процесът изисква много по-дълга подготовка – с години, и там много по-рядко можеш да осъществиш такива творчески актове. И киното ме привлича и сега предстои да правя филм по „Ян Бибиан“ на Елин Пелин.

„Човек, който има вътрешен живот – казва режисьорът Иван Станев – живее едновременно в много светове“. Кои са Вашите?

О, няма да мога да ги изброя (смее се). Страхувам се, че са прекалено много дори за да мога аз да си дам сметка.

Разделям се с прочутия ни режисьор в очакване на новото му творчество, но един въпрос не ми дава мира, както и, предполагам, на зрителите на „Великденско вино“ – предател ли е поп Кръстю и ако не е, то кой е тогава? Обърнах се към сина си, Симеон Бояджиев, който е доктор по история във Великотърновския

Явор Гърдев във Варна

Снимка: Наталия Бояджиева

университет, и той беше категоричен: „Не само че поп Кръстю не е предател, но и въобще няма предател! Левски е заловен в резултат на мащабна акция на турската полиция, която е разполагала с негова актуална снимка, получена от румънски фотограф.“ Отдъгнах си с облекчение – днес историците вече са категорични, че предател въобще няма! Потърсих още информация – оказа се, че след повече от три десетилетия проучвания учените историци са направили много за реабилитацията на отец Кръстю Тотев Никифоров (1838 – 1881 г.), заклеяван в продължение на век и половина като предателя на Левски. През 1862 г. той завърш-

ва Духовната семинария в Белград. Като ученик помага на Георги Сава Раковски при отпечатването на вестник „Дунавски лебед“. Учителства във Враца, след което е ръкоположен за свещеник и служи в храм „Успение Богородично“ в Ловеч. Взема активно участие в църковната борба на българите. Заклева членовете на създадения от Левски революционен комитет в Ловеч и е избран за негов касиер. Той е и сред учредителите на Ловешкото читалище. Във всичките си служебни и обществени дела поп Кръстю показва завиден интелект и висок морал.

Наталия Бояджиева

Явор Гърдев е известен български театрален и кинорежисьор. Роден е на 23 февруари 1972 г. в София. Средното си образование получава в НГДЕК „Константин Кирил Философ“. През 1997 г. завършва философия в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, а през 1998 г. получава магистратура по специалност „Режисура за драматичен театър“ в класа на проф. Иван Добчев във НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“. Специализира и получава допълнителна квалификация в Германия, Франция, Великобритания и САЩ (1996 – 2003).

Някои от най-въздействащите му постановки са „Във въздуха“ от

Алексей Шипенко (Драматично-куклен театър – Хасково), „Бурята“ от Уилям Шекспир (Държавен театър Адана, Турция), „Грозният“ от Мариус фон Майенбург (Саратовски държавен академичен театър „И.А. Слонов“, Саратов, РФ), „Завръщане у дома“ от Харолд Пинтър (Малък Градски Театър Зад Канала, София) и много други.

Явор Гърдев режисира в Народния театър спектаклите „Верона“ от Алексей Шипенко, „Крал Лир“ от Уилям Шекспир, „Козата, или коя е Силвия“ от Едуард Олби, „Ръкомахане в Спокан“ от Мартин Макдона, „Нощна пеперуда“ от Пьотър Гладилин, „Хамлет“ от Уилям Шекспир, „Жана“ от Ярослава

Пулинович, „Наблюдателите (хипотеза за откъсването)“ и „Великденско вино“ от Константин Илиев.

За филма си „Дзифт“ Явор Гърдев получава „Сребърен св. Георгий“ за най-добър режисьор на 30-ия Московски международен кинофестивал (2008), награда за най-добра режисура на 14-ти МКФ Вилнюс (Литва), награди от филмови фестивали в Германия, Сърбия, Италия и др. Няколко пъти получава наградите „Аскеер“ и „Икар“ за постановките „Нощна пеперуда“, „Ръкомахане в Спокан“, „Хамлет“, „Празникът“, „Пияните“, „Квартет – Опасни връзки след края на света“ и „Чайка“ и др.

Международна изложба на плакати за правата на жените

ARTtention Prague организира Международна изложба на плакати за правата на жените, с подкрепата на Българския културен институт в Прага и Международното триенале на плаката в София.

Откриване на Международната изложба за правата на жените в Българския културен институт, 7 май 2024 г.

Жителите и гостите на чешката столица имаха възможност да видят две експозиции. Първата беше в галерията на Българския културен институт от 7 до 24 май, а втората – в Националната техническа библиотека в чешката столица – от 28 май до 28 юли.

Проектът ARTtention Prague има за цел да събира и представя социално ангажирани творби на художници от цял свят. Темата през 2024 г. е особено актуална: правата на жените. Изложбата Women's Rights е реализирана благодарение на усилията на Радослава Боор – куратор, и Итка Зарубова – организатор. Те решават да се обърнат към известни и не толкова известни творци с набелязата тема за правата на жените. Приятно изненадани са от големия отзвук, който намира идеята им в творческите среди. Всеки от авторите може да изпрати до три плаката, да напише нещо за себе си, както и за това какво го е мотивирало да създаде конкретния плакат.

Една от авторките на плакати споделя, че самата тя е била жертва на домашно насилие. Друг автор прави проучване сред своите познати от женски пол и открива, че всяка втора жена е била подлагана на някаква форма на насилие.

„Замислих се сериозно успявам ли и аз, като куратор, повдигайки тази тема, да направя нещо. И ако не успея реално да променя насилието и мисленето на обществото, то със сигурност това, което сме успели да направим, е да накараме тези близо 400 художници да се замислят и да направят плакати, които ще бъдат видени от други хора, които също ще се замислят. Това е нещо, което със сигурност направихме. Много от тях носят и силно визуално послание и се надявам да стигнат до сърцето на хората“ – казва Радослава Боор в

интервю за БНР.

В мащабния проект се включват 347 художници от 49 държави от цял свят. Те изпращат 678 плаката, от които за експозициите в БКИ и в Техническата библиотека са избрани 150 от най-качествените и силно въздействащите. Художниците, участващи в изложбата, са от Полша, Германия, Украйна, Беларус, Дания, Словакия, Сърбия, Италия, Унгария, Еквадор, Франция, Тайван, Китай, Южна Корея, Турция, Иран, Ирак, САЩ, Мексико, Аржентина. От България участваха Люба Томова, Иван Кашлъков, Златан Дрянов, а от Чехия – графикът Ян Райлих младши, графичният дизайнер Олег Слєпков, Анна Дрозонова – студентка в университета „Томаш Бата“ в град Злин. Включват се и известните полски майстори на плаката Лекс Древински и Агнешка Жемичевска; Олег Векленко – председателят на украинското триенале на плаката „Четвъртият блок“, и Микола Коваленко от Украйна; представители на иранския плакат и графично изкуство – Аменех Моайеди, графичен дизайнер и основател на „Плакат за Иран“, представящ плакати за движението „Жени. Живот. Свобода“, и Сина Афшар.

На вернисажа на 7 май в галерията на БКИ бяха изложени 150 плаката,

За експозициите в БКИ и в Техническата библиотека са избрани 150 от най-качествените и силно въздействащи плакати

като 50 от тях бяха голям формат. Изложбата откри Володя Гоцев в присъствието на българския посланик Данчо Мичев. Директорът на БКИ каза, че живеем в сложни времена на военни конфликти и агресия и замирът на изложбата е посредством изкуството да се насочи вниманието към важни социални теми с негативен оттенък – в случая правата на жените и по-точно насилието над жените, което, за съжаление, стана част от нашето ежедневие. Голяма част от тези страдания се поемат от нежния пол – нещо, на което трябва да се противопоставим.

Когато ARTtention отправя покана към водещи художници плакати, и отворена покана към професионалисти, Радослава Боор и Итка Зарубова нямат представа какво предстои, но са водени от огромно желание, което дава много добри резултати.

Радослава Боор сподели с присъстващите, че насилието над жените е много широка тема, която във всяка отделна държава има различни аспекти. На изложбата са представени плакати с различни истории, като всеки от художниците ги изобразява по свой начин. „Много вдъхновяващо е да съберем плакати за правата на жените на художници от цял свят, но е и много изтощително“, заключи Боор.

„Благодаря на всички участници, с които работихме заедно. Когато започвахме този проект, си казахме, че ще се радваме, ако един плакат промени живота на поне една жена“, каза Итка Зарубова. Тя информира публиката, че през 2025 г. изложбата ще гостува на триеналето в София.

Последва раздаването на грамотите на художниците, деветима от които които присъстваха лично на събитието: Бартош Мамак и Агнешка Адам от Полша, Амене Мойеди, Акрам Мокбер и Самира Хоршиди от Иран, Микола Коваленко от Украйна, Анна Дрозенова от Чехия, Иван Кашлъков от България и Едита Хорват от Унгария.

Специално за вернисажа от България беше дошъл дизайнерът Иван Кашлъков. Ето какво сподели той за списание „Българи“: „Осъзнаваме колко несправедливост и колко проблеми има в нашето общество. Искаме с тази изложба да покажем на хората, че нещата могат да бъдат и много по-различни.

Откриване на изложбата в Техническата библиотека

Един от плакатите, с който участвам, е свързан с равенството между жените и мъжете, представлява глобус и един символ на жената.

Вторият плакат е част от серията „Магистри на човечността“. Идеята, от която тръгнах, е необходимостта от образование. Свързан е с иранските жени, които имат по-малко права. Всички ние минаваме през различни етапи в своето развитие и трябва да се учим на толерантност спрямо другите, да възпитаваме любов към различните хора.

Третият плакат е свързан с домашното насилие в България. Представя екран с ключалка във формата на женски силует. Въпросът е какво става зад заключените врати и дали не сме безразлични към случващото се. Надявам се с тази изложба да накараме хората да се замислят над проблема за правата на жените“.

На 28 май изложбата Women's Rights / ARTtention Prague беше инсталирана във фойето на Националната техническа библиотека. Тя беше открита от Радослава Боор и Итка Зарубова в присъствието на известния чешки дизайнер, дългогодишен президент на Биелнаето за дизайн в Бърно – Ян Райлих и художниците Анна Дрозенова, Самира Хоршиди и Олег Слещоф.

Инсталацията е силно въздействаща, някои от плакатите са с трагични внушения. Виждаме червила и черве-

ни нокти, отрязани женски коси във формата на гълъб, отрязана женска коса с надпис „взел на свободата“, червен женски и черен мъжки силует с надпис: „Това е жена, а не боксова круша“, гол женски гръб с коса, завързана във формата на примка, мъжки юмрук, който мачка мозъка на жена. На няколко плаката четем „жената обича свободата“, „стоп на насилието срещу жените“, „свободни жени“. Има и такива, свързани с войната в Украйна. На един – „Мариупол помни“ – е изобразена жена в черно, държаща в ръка плакат некролог с лицата на много мъже, а на друг е изобразен зародиш с насочено към него оръжие и с надпис на украински и на английски: „В Украйна Русия убива бременни жени“. Някои плакати обаче носят и позитивно визуално и смислово послание за силата на жените, тяхната борбеност и вътрешна сила, като традиционна полска жена с много ръце на Бартош Мамак.

Всеки художник разказва по свой начин и със свои изразни средства различни страни от живота на жените, подложени на насилие и препятствия в различните общества, в които живеем. Експозицията е особено ценна със своята многопластовост и най-вече със силните си социални послания, които отправя към зрителите.

Мария Захариева

Украинските българи посрещнаха 19-ата световна среща на българските медии

Срещата тази година беше белязана от продължаващата война в Украйна

Вече почти две десетилетия Българската телеграфна агенция събира създателите на вестници, списания и интернет сайтове зад граница на среща, която да обедини общността на българите, разпръснати по света. Тазгодишното издание се открояваше ярко от останалите и наистина ще остане за дълго в спомените и на организаторите, и на присъствалите. Защото следваше както историческата нишка на съдбата на българите, живеещи в наши дни в Украйна, така и съвременното заплетено кълбо от геополитически обстоятелства, довели до сигурно най-осъжданата война в историята на човечеството от Втората световна насам – тази на Русия срещу Украйна.

А както се оказа, именно тази война даде насока както на срещата на медиите, така и на самото ѝ протичане – по-точно казано, непротичане заради честите прекъсвания на събитията поради въздушна тревога. Но пък така участниците от нашите медии по света добиха впечатление как точно се живее в Украйна от началото на военния конфликт през февруари 2022 г.

Поглед към програмата на срещата

Програмата на 19-ата световна среща на българските медии съчетаваше както почит към възрожденците и градителите на нашата култура, така и поглед към актуалното състояние

на българската общност в Украйна. Още по пътя натам участниците в срещата възкресиха спомените за важната роля на българската църква „Възнесение Господне“ в румънския град Браила, приютявал навремето и самия Христо Ботев. Браила е и градът, в който е основано Българско книжовно дружество (днес – БАН) преди 155 години.

В Украйна пък, логично, най-напред бяха почетени първите преселници отпреди близо две столетия в село Заря. Официалната програма на срещата започна навръх празника на св. Паисий Хилендарски – 19 юни. Сред темите, които се обсъждаха в различните по насоченост панели, бяха например българите по света в медиите, знанието за род и език в медиите, също присъствието на науката и уни-

верситетите в българските медии.

Разбира се, такива срещи са повод и за по-горчиви откровения, които да очертаят съдбата на българите, избрали да живеят или родени далеч от родината. „Губим връзката с България още с първото поколение“, каза например **Ясен Дараков**, който е главен редактор на функциониращото в САЩ издание „БГ Войс“. Но изглежда дори такова заключение не може да е закономерност – опитът на **Вера Христова**, която е главен редактор на публицистичните предавания на български по Словашката национална телевизия, показва, че когато има и държавна подкрепа, както в Словакия, идентичността може да се запази. При това в Словакия българската общност е изключително малка, според последното преброяване е едва 1500 души. Вера е подготвила за миналата година 6 предавания на български, излъчени в ефира на словашката национална телевизия. Пак тя сподели и информацията, че в българското училище в Братислава сега има 94 ученици.

Езикът е свобода

Сякаш в потвърждение на споделеното от Вера Христова, главният редактор на украинския вестник „Роден край“ **Дора Костова** цитира Любен Каравелов и тази забележителна негова мисъл: „Двата крака на един народ са училищата и вестниците!“. Самата Дора е редактор във вестника

Участниците бяха истински смелчаи, като се има предвид актуалната ситуация

цели три десетилетия, като за нея мисията на едно такова издание е да сплотява българите. „Чакаме и чакаме този ужас да свърши“, откъсна се още от сърцето на Дора Костова по повод войната, която разкъсва Украйна сега.

„Бъдете стопани на езика си“, посъветва българските медии по света програмният директор на радио „Фокус“ **Ива Дойчинова** и добави: „Практикувайте езика, както се практикува свободата.“ Последните години всъщност не са леки за излизачите на роден език сайтове, вестници и списания зад граница. Трудните периоди за тях не свършват, а по думите на самата Дойчинова, „държавата няма визия, стратегия, пари“. Така че едно преброяване на излизачите на български медии извън самата родина вече се спира на бройка под 20 – по-точно, те са 18.

Обяснение за това може всъщност да има и другаде, по думите на **Светла Кьосева**, която стои зад излизачото в Унгария списание „Хемус“. Езикът може и да изолира хората от средата, в която живеят, казва тя – и това да доведе до капсулиране на цялата общност. Затова мнозина избират да се обърнат към средата и по този начин да бъдат асимилирани по-бързо. Което води до липса на интерес към излизачите на български медии и съответно – техния залез.

От Възраждането, та до днес

Как всъщност може да функционира една институция, която се грижи за българския език и култура, разказа **Снежана Скорич**, директорът на Болградската гимназия „Г. С. Раковски“, която е и първата българска

Генералният директор на БТА Кирил Вълчев стана почетен гимназист на Болградската гимназия

гимназия през Възраждането. Училището е с признат уникален статут от украинските власти, като поддържа българския дух в общността от 1858 г. насам. Този дух беше демонстриран по прекрасен начин и по време на 19-ата световна среща на българските медии – в знак на благодарност Кирил Вълчев, генералният директор на БТА, стана почетен гимназист... макар и няколко десетилетия след завършване на средното си образование. Честта наистина е голяма – тази символична титла е връчвана досега от Болградската гимназия едва на 35 души.

Възхитата си от живота на българите – дори при тези тежки условия в Украйна, не спести и **проф. д-р Георги Вълчев**, който е ректор на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“. „Тук видяхме една загубена България – заяви емоционално той, – и отношения между хората, които ние отдавна сме загърбили. Лекотрябва да се охладим като общество и да съзрем онова, което пропуска-

ме.“ Затова проф. Вълчев призова да се засилят връзките с университетите на Украйна и да се отворят широко вратите пред всички украински деца, които искат да учат в България.

България е жива в Украйна

Думите на нашия ректор приветства и **проф. д-р Ярослав Кичук**, който е ректор на Измаилския държавен хуманитарен университет. Според него е нужна действена стратегия, с която да се подкрепя българската общност в Украйна. „Ценим много това, което правите, и сме ви благодарни“, подчерта украинският ректор, като сподели статистика от учебното заведение, което ръководи. Една трета от студентите в него са всъщност българи, много българи има и сред преподавателите. Пак с помощта на местните българи се осъществяват и значими проекти в рамките на учебната програма на университета.

А всичко, случило се в тези няколко дни на Световната среща, удачно общи самият директор на БТА Кирил Вълчев. Шест въздушни тревоги, много съпричастност към съдбата на 150 хил. българи, чийто живот е свързан неразривно с Украйна, но също и отворени към паметта и историята сърца – заради всички тези места на поклонение като паметниците на Ботев, Вазов, светите Кирил и Методий, опълченците, Раковски. Така че събитието за поредна година се превърна в среща на родолюбци, на хора, които милеят и работят за България там, където са – далеч или близо до родината. Среща на истински българи.

Общо шест въздушни тревоги преживяха участниците в срещата

Красимир Проданов

Снимки: Дора Костова

Български букви в Музея на литературата в Прага

В слънчевия следобед на 8 юни в градината на Литературния музей на чешката столица беше представена артинсталацията „Скритите букви“ (Hidden Letters). Проектът на Фондация „Прочети София“ беше реализиран в Чехия със съдействието на Българския културен институт.

Тодора Радева откри артинсталацията „Скритите букви“

Литературния следобед откри директорът на БКИ Володя Гоцев. За популярния проект, известен в чужбина и като „Българските букви“, подробно говори създателката на Фондация „Прочети София“ Тодора Радева. Тя благодари на Музея на литературата за предоставената възможност българските букви под формата на пейки да гостуват в градината на музея. Пейките букви вече са обиколили много градове в Европа, Африка и Азия – Париж, Берлин, Будапеща, Сеул, Рават, Брюксел, Единбург, Мюнстер, Гент.

„Българската азбука е уникално културно наследство, тя е третата в Европейския съюз след латинската и гръцката. 14 са буквите, които нямат графичен аналог в другите азбуки, и тук ще видите 6 от тях на 5 пейки, защото „ц“ и „щ“ са свързани в една пейка“, каза Тодора Радева.

Проектът се ражда от едно хрумване на художника Кирил Златков. „Той сподели, че има идеята да разпръсне буквите на нашата азбука из София, за да се впишат в града и хората да ги откриват като някакъв вид игра. Аз казах, че това е много добра идея, ако прибавим и литературата, която за мене е един от най-важните начини да се разбираме повече и да развиваме своята емпатия“, разказа Тодора

Радева.

Постепенно възниква един мащабен проект, чийто процес на реализация е дълъг. Първоначалният замисъл е буквите да са по покривите и фасадите на града, но накрая се стига до варианта да се направят пейки с формите на 14-те букви от кирилицата, които нямат графична аналогия в световните азбуки (Б, Д, Ж, З, И, Й, Ц, Ч, Ш, Щ, Ъ, Ы, Ю, Я). Към всяка пейка има табела със стихове на един български поет. Избрана е градска поезия, тъй като основата на проекта е свързването на града, литературата и типографията. Първата инсталация в София е през 2018 г. Пейките букви са поставени на различни места в столицата, които не са очевидни, понеже замисълът е хората да откриват града, като се разхождат.

Създадена е и поетична антология „Скритите букви“. Тя включва стиховете на 14-те поети, чиито стихотворения „съпровождат“ пейките букви.

През 2019 г. артинсталацията гостува в Париж под наименованието „Българските букви“ по покана на Десислава Бинева – директор на БКИ в Париж. Седем пейки с български букви са разположени до кейовете на река Сена – едни от най-любимите места за разходка на парижани. През 2020 г.

със съдействието на Българския културен институт в Берлин оригиналните пейки са инсталирани по крайбрежието на река Шпрее в немската столица. Проектът има голям отзвук в Сеул, където с подкрепа на Българското посолство е представен в изложбената зала на Корейската фондация с названието „Скритите букви – Азбуките на България и Корея – Кирилица и Хангъл“. Използвани са интерактивни инсталации, като кирилицата е съпоставена с корейската азбука хангъл, а стихове на шестима български поети са преведени на корейски.

В градината на Литературния музей в Прага гостуваха пет пейки букви в син цвят. Към тях бяха прикрепени табели със стихове на Георги Господинов, Кристина Димитрова, Димитър Кенаров, Иван Ланджев и Никола Петров в превод на Ондřej Зяц, Марсел Черни, Давид Бернщайн, Итка Зарубова.

„Много важна част от проекта в чужбина станаха преводачите, които са истински посланици на българската култура зад граница“, сподели Теодора Радева. Якуб Микулецки от Славянския институт към Чешката академия на науките каза, че го интересуват не толкова скритите букви, колкото скритите текстове. Той запозна слушателите с откъс от романа „Хайка за вълци“ на Ивайло Петров в превод на Людмила Новакова. Доц. Гинка Бакърджиева прочете „Крилете на вестителя“ на Борис Христов, както и превода на стихотворението на големия български поет от Людмила Кроужилова.

Организаторите се бяха постарали да подкрепят слушателите в горещия юнски ден със свежи напитки и малки кулинарни изкушения.

След 30 юни пейките букви отпътуваха за Велеград, където в началото на юли бяха поставени в ареала на църквата „Св. св. Кирил и Методий“ по време на кирило-методиевските „Дни на хората с добра воля“.

Мария Захариева

Опера в Летния театър

„Българите трябва наистина да се гордеят, че имат такава оперна звезда.“

Петнадесетото издание на традиционната вече „Опера в Летния театър“ във Варна започна със силни заглавия, които привлякоха вниманието на любителите на класическата музика – „Катарина или дъщерята на разбойника“ от Цезар Пуни; „Триптих Пучини“, който включва трите едно-актни опери „Мантията“, „Сестра Анджелика“ и „Джани Скики“; концерт спектакъла „С музиката на Холивуд“. Дългоочакваният спектакъл на „Бохеми“ от Джакомо Пучини е с диригент Якопо Сипари ди Пескасероли и със специалното участие на българската оперна прима Красимира Стоянова в ролята на Мими. В ролята на Родолфо ѝ партнира тенорът Антонио Гандиа – считан за един от най-добрите испански певци на нашето време.

На пресконференцията преди премиерата се срещнахме с младия и енергичен диригент Якопо Сипари ди Пескасероли, който едновременно е и доктор по криминално право, граждански дела и канонично право.

За него Красимира Стоянова казва: „Познаваме се с диригента Якопо Сипари ди Пескасероли и сме един творчески екип. Това е един изключително талантлив, емоционален, високо ерудиран и подготвен музикант. Много е хубаво, че операта има точно този диригент начело и може да се радва на това да се изгражда оркестърът в стилово отношение. А оркестърът е великолепен! Това е една възможност, една връзка вече

Операта „Бохеми“ в Летния театър във Варна

с европейската култура, с италианската – с Италия, която е люлката на операта.“

„Нямам любима роля – всички роли си ги отглеждам с голяма обич, като деца. Ние с моя съпруг нямаме наши деца, обаче имаме всичките ми роли, които са над петдесет, и представяте ли си колко много деца има въщи? (смее се). Смятам, че България винаги е могла да бъде водеща в културата. Всички артисти – музиканти, оперни певци, художници, драматични артисти, народни певци – всички ние сме, мога да кажа, в състояние действително да бъдем културни пратеници на нашата държава пред света и това можем да го направим убедително. Винаги съм заявявала най-отговорно, че българската политика е длъжна

да се обърне към нас, да се опре и да разчита на нас, да ни даде възможност. Страшно много музиканти и артисти българи има по света, които прославят България – наистина качествено.“

„Аз я обичам! – възкликва темпераментно диригентът като целува ръка на примата. – Имам изключителната чест да бъда с госпожа Красимира Стоянова, тя е един от най-прекрасните гласове в международен мащаб. За втори път работя с нея; предния път работихме върху „Аида“. Невероятно е как тя създава атмосфера от нищото – лицето ѝ, дишането ѝ... Българите трябва наистина да се гордеят, че имат такава оперна звезда. Удоволствие е за мен да съм тук заради „Бохеми“ на Пучини – моя композитор (Пескасероли е посланик на музиката на Пучини). Оперният театър тук, във Варна, е прекрасно място да поставим „Бохеми“. В операта се говори за нас, за изкуството, за младите хора, които вярват в изкуството. Те нямат пари, но го обичат.

Да съм посланик на музиката на Пучини е голяма отговорност – това не е работа за мен, това е моят живот. Чувствам Пучини като себе си. Търсейки ключа към „Бохеми“, аз се опитвам да си спомня, когато бях студент в Рим, без пари; мислех за момичета – първите любовни трепети, и се опитвам да превода музиката през тези емоции.“

Красимира Стоянова с диригента Якопо Сипари

Наталия Бояджиева

Снимки: Маргит Добрева и Наталия Бояджиева

Красимира Стоянова: „Можем само да си мислим, че гоним съвършенството“

Красимира Стоянова е световноизвестна българска оперна певица – сопран. Тя пее с голям успех на най-големите оперни сцени в Европа, Азия и Америка. Това, което я отличава като изпълнител, е невероятното красивият ѝ и силно въздействащ глас, съчетан с изключителен музикален талант и сугестивен дар.

Красимира Стоянова

Уговорихме се с Красимира Стоянова да се видим за интервю след представлението на „Бохеми“. Тя ме покани да присъствам на майсторския клас, който води три дни във Варненската опера. Младите певици от различни страни се изправяха развълнувани и с озарени лица една след друга пред своята прочута маестра и изпълняваха арии, които често бяха прекъсвани от доброжелателни забележки. След кратка почивка, веднага след успешната премиера на „Бохеми“ в Летния театър, която продължи до късно през нощта и завърши с бурни овации, Красимира Стоянова пее своя преподавателски дълг към новата смяна оперни творци.

Има ли нещо по-чисто и по-благородно от това да предаваш знанията си на другите? Прииска ми се да съм на тяхно място, да имам и аз такава вдъхновена учителка. Наблюдавах я как щедро се раздава, как не щади сили и колко е трудоемко да се обучават оперни певци. Запомних, че

„от затворено тяло не можеш да си поемеш въздух“. След като се представи и китайският младеж от Вътрешна Монголия, най-сетне седнахме да си поговорим.

Великите хора те карат да се чувстваш велик – окуражават те, вдъхновяват те. Вие така възторжено говорихте за варненските си колеги по време на пресконференцията, с уважение се отнасяте към учениците си днес. Как намирате време и сили да преподавате оперно пеене въпреки натоварената си програма?

Ами на мене вече ми е време да преподавам, нали? Да речем, че се лаская от мисълта, че това, което знам, бих могла да предам нататък. Смятам, че това е дълг на всеки зрял артист. По този начин бих могла да помогна с нещо на тези млади хора. Нямам как по друг начин да се държа с тях, освен да ги ценя и уважавам като бъдещи колеги. Те трябва да свикнат на това отношение, както и на това, че между самите колеги трябва да има уважение и обич.

Първо, за всеки има място под слънцето. Второ, всички на сцената са равни – всеки отива на сцената с желание да покаже най-доброто от себе си, да разкаже една история чрез гласа си, чрез тялото си, чрез майсторството си и всеки се страхува на сцената, всеки изпитва някакви трудности и се бори с тях. Така че ние всички сме поставени при едни условия, независимо кой колко е напреднал, успял или неуспял. Това са нормални житейски неща. Затова аз смятам, че като артист с опит – професионален и житейски – бих могла на тези млади, великолепно, талантливи хора да им покажа, да им осветя със светлинка пътя, за да могат те смело да крачат напред.

Има ли една съвършена вокална техника и как се постига тя?

Можем само да си мислим, че гоним съвършенството – всеки го гони или поне се опитва. Не смятам, че има съвършена техника. Няма певец, който да няма проблеми – това си е нормално, това е човешка страна, не може всичко да бъде съвършено. Ние малко или много сме податливи на обстоятелствата, допускаме грешки, въпреки изграждането на една добра техника. Но не е лесно човек да е винаги перфектен, няма как да бъде, това не е възможно. Когато и да въздигат в култ, това са хиляди дитирамби – Мария Калас – няма такова нещо. Можем да кажем следното – има много певци, които ни вълнуват, които ни радват с гласа си, но няма съвършени.

„Който се извисява, всякога почива върху основи“ – казва Лао Дзъ. Кои са Вашите основи?

Първо, аз съм благодарна на моите родители, благодарна съм на моите учители и на моя съпруг, на моето

семејство и на това, че Господ ми е помогнал, дал ми е възможност да стоя здраво на краката си, да ме среща с важните хора. Това е толкова съществено в живота и толкова хубаво и ценно – няма нищо по-ценно от това да видиш точния човек, особено в нужния момент.

Поражението е основа на успеха – дали наистина е така? Предполагам, че Вие поражения не сте имали, но какво е за Вас успехът?

Кой каза, че не съм имала поражения? Аз смятам, че няма хора без поражения. Поражението или по-скоро неуспехът, някаква грешка в живота, неудачите – това са важни моменти. Това означава, че не сме дотам готови за нещо, което трябва да направим, за някаква важна стъпка. Чрез този неуспех ние се учим – аха, не трябваше така, а иначе. И философията всъщност е в това – следващия път да си спомня за тази грешка. Или след самото поражение аз много да мисля върху него, защо, как и какво би могло да се направи така, че да не ме постави в подобна ситуация. Мисля, че грешките са много съществен житейски момент.

Вие сте световна звезда. На мен ми се струва, че звездите са сякаш отделна каста. В същото време Вашето поведение е непринудено, с един естествен чар. Как се отнасяте към славата?

Аз първо искам да попитам всъщност как трябва да се държи една звезда? Какво трябва да прави – да ходи и да свети; да си сложи един ореол и да свети с него? Смятам, че е много неправилно разбирането, че така наречените „звезди“ трябва да се държат специално, може би по-надуто, нямам представа, може би да се обличат много специално, с някакви дрехи, които да ги отличават – като папагали, като райски птици... Аз не смятам, че това е необходимо.

Смятам, че хората се отличават по интелект, манталитет и характер. Хората трябва да се отличават по тези качества, а не как надуто се държат, колко примадонски... Това са безумно смешни неща и аз с огорчение наблюдавам тази нарастваща тенденция у мои колеги, които са в кариерата и които по всякакъв начин се стараят да привлекат вниманието на публиката: дали като се събличат – да, вече масово се виждат оперни певци, които демонстрират някакви телесни качества от всякакъв характер; дали като са арогантни в някакви си там клипове в медиите, в Инстаграм. За мен това е жалко поведение и го казвам не защото искам да се направя на много мъдра и много велика, а защото наистина е жалко. Ние, артистите, трябва да се представяме по друг начин, а не по този. Това не ни прави звезди.

Как по света се възприемат българските гласове в операта, говори ли се за българска школа?

Моето мнение е, че ние нямаме школа. Ние имаме разкошни гласове, но за школа – не мисля, че е така. Има други нации, които имат школи наистина. Ние, българите, сме в състояние, можем да имаме такава, но школа се създава трудно, с много усилия, с много можење, с познания по отношение на техника, стилистика, естетика, актьорско майсторство – много компоненти са необходими, за да

В „Любовта на Даная“ от Рихард Щраус.
Снимка: Михаел Поен

бъде създадена една школа. Повтарям, не е невъзможно да бъде създадена такава.

В какво е Вашата сила?

Знам ли... Не мога да отговоря еднозначно. Вижте, аз може би не мога да преценя точно в какво е моята сила, но знам на какво мога да разчитам вътрешно, в себе си, което по някакъв начин ме прави стабилна, устойчива. Въпреки че за мен няма изцяло стабилен и устойчив човек, защото когато човек изпадне в проблемна ситуация, той винаги бива изваден от равновесие.

Силата ми е поне да се опитвам да стоя на краката си, да не бъда извадена от равновесие. Аз се облягам и на други неща, които да ми дадат сила – на помощта на семейството си, на това, което Господ ни дава на всички нас щедро – мисля, че в това е моята сила.

Вие сте започнали музикалния си път като цигуларка. Какво Ви накара да се преориентирате към пеенето?

Да, първата ми професия е да свиря на цигулка. Аз съм свирила в оркестър. А пеенето се оказа, че винаги е било някаква моя страст. В началото просто на базата на любопитството, това, че ми е харесвало да слушам опера; това, че баща ми и сестра ми са пели; вкъщи винаги се е слушала класическа, сериозна музика – красива, за което, повтарям, съм много благодарна на моите родители.

Аз се преориентирах още по време на следването. Работата с гласа е нещо специално; гласът е нещо великолепно. Той е много по-интересен от който и да било инструмент, защото е жив. Той е свързан с душата, със сърцето, с моментното състояние. С него можеш много неща да кажеш, много неща да изразиш като емоция, като театър. Смятам, че гласът не може никога да излъже – по

Вролята на Мими от операта „Бохеми“ на Джакомо Пучини

интонацията на един човек може да се разбере много – дали той е болен, дали е добър, дали е ядосан... Гласът е много интересна човешка възможност и неслучайно са го нарекли „най-съвършеният музикален инструмент“.

Разполагате със свободата да изживеете десетки животи, сменяйки кожата си на сцената – това, предполагам, е светлата страна на Вашата професия. А има ли тъмна?

Като бяхме деца, играехме често на театър, правехме си въображаеми игри. Театърът и операта са вид игра – точно детска игра – и тя е много забавна. Като започнеш да пееш опера – това превъплъщаване, влизане в друга кожа, е толкова интересно, толкова любопитно, забавно – винаги си друг човек. Това можем да наречем светла страна.

За тъмната страна – не бих казала, че е тъмна, но това е трудната страна. Тя изисква много усилия, жертвотовност, самоподчинение, защото е необходима желязна дисциплина, ако човек иска да се посвети на оперното изкуство. Ако искаме то да отговаря на нашите вътрешни изисквания и високи цели, тогава трябва наистина да сме способни на жертви.

В гърлото Ви сякаш се е настанил славеи и пее оттам. Само на певческия Ви талант ли се дължи успехът Ви?

Благодаря за комплимента. Аз смятам, че ние наистина трябва да се учим от птичките, защото това е голяма красота – да слуша човек птичката песен. Даже сега, като сме във Варна, като слушам чайките, това също е много интересно – представям си ги като много хора, които заедно се смеят – по един много интересен начин се смеят (имитира ги). Всяка птица си има нейния говор, пеене, манталитет.

На какво се дължи успехът ми – може би е даденост, някаква способност да се наподобява, да се имитира природата, да чуваш, да имаш добре развит слух, да можеш да търсиш различни цветове с гласа си, да наподобяваш различни видове нюанси с гласа си – примерно комично, трагично, по-мъжко пеене, по-женско... Човек първо трябва да има някаква заложба за това, но тя трябва и да се учи и възпита.

Помага ли Ви майсторството в цигулката при пеенето?

Мисля, че инструментът много ми е дал. Аз съм свирила двайсет и седем години на цигулка. Това до голяма степен възпитава, учи – на работен процес, как трябва да се изгради една партия, едно произведение, как трябва да подходи човек, как да го анализира... Това са професионални и инструментални тънкости, които много помагат при пеенето и които биха помогнали на всеки певец, ако се е занимавал с инструмент задълбочено. Мисля, че е необходимост.

Вие сте романтична личност. Останах с впечатлението, че сте и оптимистка в живота – така ли е?

Аз съм реалист. В много случаи съм по-скоро песимист – съмнявам се доста в нещата, защото искам да се презастраховам, не искам да се самонаранявам, ако не се получат. Поглеждам и от прагматична гледна точка на нещата. Принципно съм много положителен човек, който знае, че няма как нещата да не се получат. Но за целта човек трябва да намери някакъв подход, някакъв път, някаква връзка, така че по най-правилния, кратък и точен начин да могат да бъдат разрешени.

Често ли изпълнявате ролята на Мими и в какво намирате нейното очарование?

До 2015 г. съм я пяла страшно много. Тогава имах един период, когато започнах по-различен репертоар, и сега това изпълнение във Варна беше едно връщане назад. Много се радвам, че можах отново да я изпея.

Публиката Ви обожава. В оперните театри по света работите с много режисьори. По различен начин ли изграждате образите на героините си, или навсякъде личи Вашият личен отпечатък?

Всеки режисьор има идея как да бъде изградена една опера и една роля и има своите изисквания. Аз имам моите изисквания и решения за ролята, съобразявам се с композитора, но работата с различните музиканти – колеги, диригент и режисьор, често ми дава възможност да дообогатя образа или някой път дори да променя леко определено мислене за някоя черта от характера. Това прави образа динамичен и интересен.

С кого от прочутите оперни певци Ви е най-приятно да си партнирате?

Не мога да кажа: „С този певец най-обичам да работя“. Харесвам колегите, които обичат работата си и които уважават колегите си. В повечето случаи се сприятелявам с моите колеги. За мен е важно тези хора, с които аз работя, да се чувстват щастливи и особено когато и те мислят по този начин, аз също се чувствам щастлива.

Операта е синкретично изкуство. Кое от другите изкуства Ви е най-много на сърце?

Обожавам балета и театъра, защото смятам, че чрез тях оперният певец може много добре да се осъществи. Може да използва тялото си и да обогати своята музикална интерпретация и идея.

Различават ли се по реакциите си публиките в различните страни и къде Ви е най-приятно да пеете?

Много се различава публиката и това зависи от мантилетата на нацията, интелектуалното ниво, подготовката, традициите в познаването на музиката. Народопсихологията на всяка държава е своеобразна и хората реагират различно. Примерно една Италия е толкова различна в отделните градове, повярвайте ми, че аз дори съм се учудвала. Една е реакцията в Милано, друга е в Рим, трета – в Неапол или във Флоренция... После, като съм се замисляла, съм си казвала: „Нищо чудно, всички те са били отделни градове държави и хората там са се развивали с различен мантилет и мислене чисто исторически и, разбира се, културно.“

Едни от най-приятните реакции за мен са били във Флоренция. Жителите ѝ са много запознати, възторжени и имат огромно желание да чуят музиката и да я приветстват. В Милано – по същия начин. В Рим са много странни, защото реакцията е индиферентна. Може би театралната им култура да е на друго ниво или традицията им е друга. В Неапол е разкошно – те са по-топли. Само една Италия вече е различна.

В Америка са изключително възторжени и отворени към певците; в Германия и Австрия има великолепна публика. В Австрия съм обичана и се чувствам у дома. В България се чувствам изключително добре – и подкрепена, и оценена, и обичана. Руснаците са много интересна публика – много добре подготвена и на високо ниво, с оня задълбочен интерес на хората, които дълги години четяха. Те все още имат тази традиция – културна Русия си е културна Русия, говоря за изкуството.

В Азия се наблюдава напоследък интерес към операта и балета. Както видях, един от Вашите ученици е китаец от Вътрешна Монголия. Азиатските певци конкурират ли се успешно с европейските?

Аз съм във възторг от Азия в това отношение. Пяла съм много в Япония – японците са изключително уважителни, както и работоспособни, музикални и отговорни. Миналата година пях Тоска в Токио – беше нещо възхитително. Оркестърът беше великолепен, подготовката на музи-

Елизабет в „Дон Карлос“ от Джузепе Верди.
Снимка: Михаел Поен

кантите беше на такова ниво, каквото рядко мога да чуя в Европа, казвам го съвсем отговорно. А Южна Корея е първенец в изнасянето на млади оперни таланти.

Китайците – това са едни изключителни хора, които са в състояние да се борят, да се развиват, да се концентрират... Всички знаят, че в Китай е на мода свиренето на пиано. Там производството на инструмента пиано е в такива размери, в такава масовост, че то е удивително, възхитително, много впечатляващо. В Европа едва ли не замира всичко това. Китайците имат една интересна способност – много добре да се интегрират и бързо да се справят. Те са изключително жизнеспособни, а това е много ценно качество.

Казвате, че за професия като Вашата характерът е от особено значение.

Естествено, че е от особено значение. Един човек трябва да е адски силен, той трябва да надделее над себе си. Примерно: о, много ми се почива днес, няма да пея, няма да се упражнявам, ще отида да се поразходя... Не – първо ще пеem, ще си свършим работата, после ще се разхождаме. Характерът е от особено значение за всяка професия, а в пеенето е особено важен, защото трябва да съм в състояние да се наблюдавам, да се контролирам, да се принуждавам да работя, когато не ми се работи. Трябва да имам физическа издръжливост, да спортувам, да се пазя здрава – да имам всичко това се дължи на характера, нали така?

Наталия Бояджиева

Красимира Стоянова е родена във Велико Търново. Завършила Средното музикално училище „Веселин Стоянов“ в Русе със специалност „Цигулка“ и Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство – Пловдив. Няколко години работи като цигуларка в Пловдив и в София.

Дебютът ѝ в Софийската национална опера е през 1995 г. в ролята на Джилда от операта „Риголето“ на Джузепе Верди. През 1998 г. успешно дебютира и във Виенската държавна опера, където е щатна солистка от 1999 до 2003 г. От 2003 г. е постоянен гост-солист там. През 2009 г. Красимира Стоянова е удостоена с почетната титла „Камерзенгерин“ на Виенската държавна

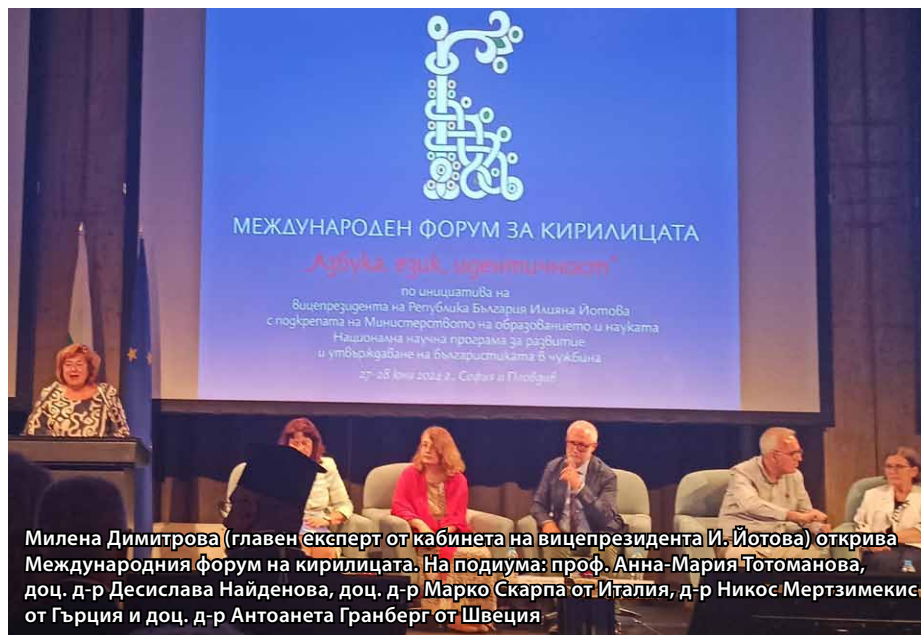
опера. В репертоара си има над 50 роли.

Красимира Стоянова пее на най-престижните оперни сцени и в най-известните концертни зали – Метрополитън опера, „Карнеги хол“ в Ню Йорк, Кралската опера „Ковънт гардън“ и „Роял Албърт хол“ в Лондон, Миланската скала, Дойче опер, Берлинската държавна опера и др.

Красимира Стоянова е записала 4 компактдиска с оперни арии (звукзаписна компания „Орфео“) и диска „Sogno d’Or“ с всички публикувани песни на Пучини (Музикална къща „Гега Ню“). С нейно участие са издадени дискове на оперите „Еврейката“, „Отело“, „Евгений Онегин“, „Кавалерът на розата“ и др.

Международният форум на кирилицата събра в България учени от цял свят

На 27 и 28 юни 2024 г. в София и Пловдив се проведе за втори път Международен форум на кирилицата по инициатива на вицепрезидента на Република България г-жа Илияна Йотова. Първото издание на форума се провежда през ноември 2022 г. под надслов „И ний сме дали нещо на света“, а второто му издание е с мотото „Азбука. Език. Идентичност“ и е насочено преди всичко към идеята за опазването на българския език като инструмент на личностната идентичност в съвременното общество на глобализъм и нови технологии.

Милена Димитрова (главен експерт от кабинета на вицепрезидента И. Йотова) открива Международния форум на кирилицата. На подиума: проф. Анна-Мария Тотоманова, доц. д-р Десислава Найденова, доц. д-р Марко Скарпа от Италия, д-р Никос Мертзимекис от Гърция и доц. д-р Антоанета Гранберг от Швеция

Форумът събра 30 учени изследователи на проблемите на българския език и кирилometодиевистиката от 12 държави като Австрия, Босна и Херцеговина, Гърция, Ирландия, Италия, Молдова, Полша, Словакия, Сърбия, Хърватия, Швеция и България. Срещите се проведоха в Националния дворец на културата в София и в Регионалния исторически музей на Пловдив. Значимото събитие се проведе със съдействието на Министерството на образованието и науката на България по научната програма за утвърждаването на българистиката в чужбина. Медийни партньори бяха БНТ и БТА.

Модератор на събитието беше г-жа Милена Димитрова – главен експерт от кабинета на вицепрезидента на Република България. Тя откри форума и даде думата на актьора от Народния театър Валентин Ганев, който прочете „Азбучна молитва“ на Константин Преславски. Събитието беше съпроводено от изложба на младата художничка Александра Гогова, която

съживява образите от „Азбучна молитва“ в картините си.

Уводни поздравителни слова произнесоха президентът Румен Радев, отец Иван Иванов – професор от СУ „Св. Кл. Охридски“, проф. Галин Цоков – министър на образованието и науката и вицепрезидентът на Република България г-жа Илияна Йотова. Събитието беше уважено не само от научни изследователи, но и от редица представители на дипломатически мисии в България, от председателя на Конституционния съд проф. Атанас Семов, председателя на Синдиката на българските учители г-жа Янка Такева и др.

В поздравителните си думи президентът Румен Радев подчерта значимостта на форума, посветен на възникването и развитието на кирилицата. За държавния глава „майчиният език е първият и най-голям дар, който получаваме от нашите родители“. Именно затова според него „през годините силата на словото ни учи на добро и зло, формира съзнанието

ни“, а „без силата на словото поколения учени щяха да блестят само в тесните рамки на своето време“. Президентът припомни, че именно благодарение на кирилицата България се превръща в държава на духа и един от културните и духовни центрове на Европа. Румен Радев даде пример с българските деца, които се раждат зад граница, и каза, че именно правилната държавна политика може да подпомогне тяхната връзка с България.

Последва слово на отец Иван Иванов – професор от Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Той базира изказването си на цитати от Библията, но и други християнски текстове, както и на факти от българската история, доказващи основополагащото място на кирилицата във връзката с Бога и духа. Според него „Словото е второто лице на Св. Троица“ и именно чрез него човек общува и възприема и себе си, и другите, и Бога. Затова и всеки, който хули кирилицата, хули Бога. Той припомни делото на св. Климент Охридски, редактирал кирилското писмо, и го нарече „първ епископ на българския език“. Отецът даде благословията си за форума и мъдрия си съвет да пазим това, което сме дали на света, а именно – езика.

Министърът на образованието и науката проф. Галин Цоков изтъкна, че за МОН е изключителна чест да е съорганизатор на такъв значим форум, който доказва факта, че България се развива като научноизследователски център за българистиката и нейното разпространение в съвременния европейски свят. Опазването на българистиката е една от най-важните задачи и на самото Министерство, като за целта то ползва различни инструменти, а най-важният от тях са българските лекторати. Проф.

Цоков благодари на чуждестранните университетски партньори и припомни, че МОН поддържа общо 29 български лектората по света като най-много те са в Италия – 4, а в Гърция и Германия са по 3. Министърът изрази благодарности към директорите и учителите в българските съботно-неделни училища, които МОН също финансира и поддържа. Проф. Цоков припомни, че се организират и летни семинари по български език и култура за чуждестранни студенти българисти с финансиране от МОН. Относно днешния диалог на хуманитаристиката с дигиталните технологии той изтъкна, че електронният речник на българския език на БАН по програмата „Петър Берон“ е вече достъпен за онлайн употреба.

Финални поздравителни думи към присъстващите и участниците във форума изказа *вицепрезидентът на Република България г-жа Илияна Йотова*. В изказването ѝ имаше множество важни акценти като един от тях беше идеята, че хуманитаристиката има нужда от своя нов разцвет в ерата на дигиталните технологии. На мултимедиялните платна зад трибуната беше прожектиран символът „Б“ от българската азбука, който тя интерпретира като знак на форума, събиращ ни под различните си значения – „Б като бащина земя, Бог, благословия, България и благодаря.“

Автор на символа е един от авторите на българския герб – *проф. Кирил Гогов*. Вицепрезидентът припомни мисълта на японския професор Шигейоши Мацумае, според когото

Вицепрезидентът Илияна Йотова

Министърът на образованието и науката проф. Галин Цоков каза, че опазването на българистиката е една от най-важните задачи на МОН

средновековната култура е сред седемте цивилизации в историята на човечеството, играли огромна посредническа роля заради мисията им на свързващо звено между Изтока и Запада. Тази идея тя определи и като мото на днешния форум. И. Йотова припомни интересни факти като този, че славяно-българската цивилизация се развива изключително бързо, тъй като от покръстването на българите до Златния век на българската книжнина има само няколко десетилетия. Това доказва и твърдението, че тази цивилизация е с важно място в историята на формирането на българите като народ. Вицепрезидентът постави и редица важни въпроси: дали универсализмът превзема идентичността и дали униформният език краде от богатството на националния език в рамките на езиковото многообразие.

И. Йотова подчерта, че е твърдо против кресливия национализъм и фалшивото патриотарство, които напоследък са видими в политическия живот на България, и определени исторически факти или се преиначават, или дори се пренаписват в полза на политически програми и цели. Вицепрезидентът завърши с цитати от проф. Валери Стефанов, който твърди, че „кирилицата е троен печат, призив да развиваме не утопите на локалното, а културата на уникалното“ и от „Случаят Джем“ на Вера Мутафчиева, според която поетът управлява човешкото съзнание и срива това, което земните властелини са градили десетилетия. Г-жа И.

Йотова даде обещание да организира и провежда форума всяка година и пожела успех на участниците му.

На 27 юни последва пленарна сесия от доклади на проф. Анна-Мария Тотоманова, доц. д-р Десислава Найденова, доц. д-р Марко Скарпа от Италия, д-р Никос Мертзимекис от Гърция и доц. д-р Антоанета Гранберг от Швеция, които бяха насочени главно към изследването на кирило-методиевистиката, следите на делото на Светите братя от територията на днешните Гърция и България до Словакия и Чехия. След пленарната сесия доклади същия ден последва и първа сесия научни доклади под надслова „Средновековно наследство на кирилицата“. През втория ден на форума – 28 юни, работата на учените продължи в Регионалния исторически музей в Пловдив, където в зала „Съединение“ се състоя втора научна сесия с доклади под надслов „Българската книжовност и националната идентичност“, насочена главно към темата за съхранението на българската идентичност сред българските общности в чужбина.

При положение че в днешно време удържането на българските лекторати в чуждестранните университети е истинско чудо и че съхранението на българската идентичност в днешното технократно и глобално общество е трудно постижимо, инициативата на вицепрезидента И. Йотова е напълно навременна и достойна за дълбоко уважение.

д-р Димана Иванова

Снимки: Анжела Димчева

Базилката „Успение Богородично и св. св. Кирил и Методий“ във Велеград

Велеград – базиликата „Успение Богородично и св. св. Кирил и Методий“ и бившият манастир, в който днес се помещава Стояновата гимназия

Базилката „Успение Богородично“ и св. св. Кирил и Методий“ във Велеград е най-известната поклонническа църква в Чехия и е част от Велеградския манастир, който е национален паметник на културата от 2008 г. Самият Велеград (на чешки – Велехрад) е любимо място за поклонение в Чехия и е сред най-посещаваните духовни средища в Централна Европа. Тук е особено силен култът към св. св. Кирил и Методий и това не е случайно. Смята се, че по тези земи е започнала Великоморавската мисия на солунските просветители (863 – 867 г.). През IX в. Велеград е административен център на Велика Моравия и е седалище на първия моравски архиепископ Методий, който умира на 6 април 885 г. и е погребан в епископската базилика. Къде обаче се е намирал Старият Велеград (наричан Велиград – голям град) можем само да предполагаме.

Историята на Велеград

Днешният Велеград е разположен в Южна Моравия, окръг Ухерске Храдище, област Злин. Историята му започва през XIII в., когато моравският маркграф Владислав Индржих от рода на Пршемисловците основава цистерциански манастир близо до село Велиград по инициатива на епископа на Оломоуц Роберт. През 1205 г. тук идват 12 монаси и един абат. Манастирът е бил изграден в късен романски стил с готически елементи. На церемонията по освещаването през 1228 г. присъства крал Пршемисъл Отакар I.

През 1421 г. храмът е ограбен и опожарен от хуситите. Абатът и четирима монаси са изгорени на клада. Изгорена е и двестагодишната библиотека на манастира. Повечето монаси обаче успяват да избягат. По време на Тридесетгодишната война духовната обител е унищожена още два пъти, а през 1681 г. претърпява и опустошителен пожар, което налага преустройство на църквата и манастира.

Сегашния си вид в стил „барок“ базиликата придобива между 1685 и 1735 г. Реконструкция на манастира (1681 – 1769 г.) и на църквата (1686 – 1735 г.) проектира Джовани Пиетро Тенкала. Инициира я тогавашният велеградски абат Петър Силавецки. Възобновяването продължава и

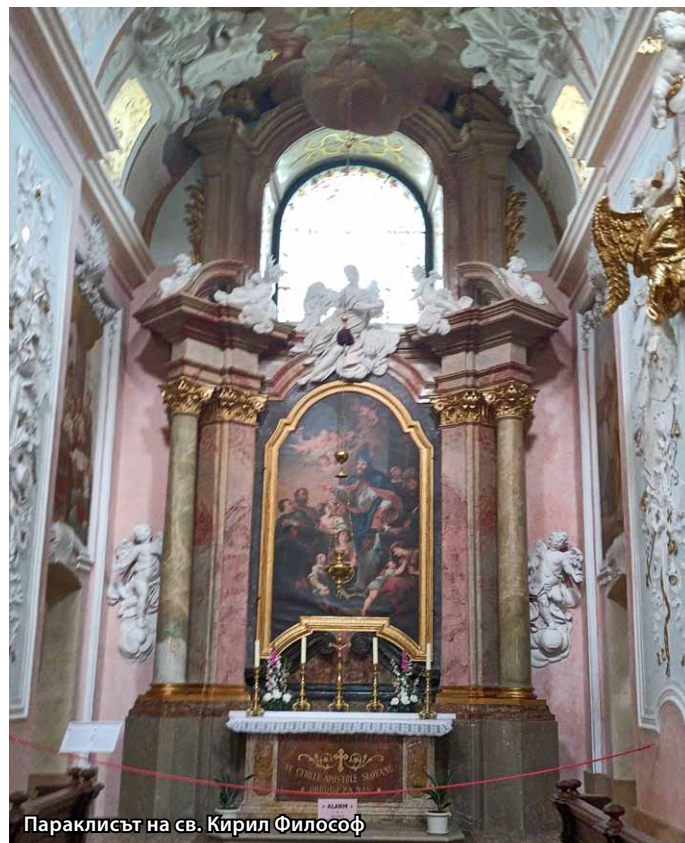
при неговите наследници абатите Бернард Кашпарек, Флориан Незорин и Йозеф Мали. Второто освещаване на храма се извършва на 2 октомври 1735 г.

По времето на барока все още се е смятало, че Велеград е бил мястото, откъдето се е разпространявало християнството в Моравия. За това допринася и написаната на латински книга на цистерцианеца Кристиан Готфрид Хиршментцел „Животът на св. св. Кирил и Методий, архиепископите на Моравия, или Стария Велеград“.

През 1784 г. по времето на Йозеф II Хабсбургски манастирът е затворен, а църквата започва да функционира като енорийска.

Голяма заслуга за превръщането на Велеград в известно място за поклонение има оломоуцкият архиепископ Антонин Цирил Стоян (1851 – 1923). Той се смята за продължител на Кирило-Методиевата идея и се старее да обедини славянските народи с помощта на вярата; организира няколко униатски конгреса във Велеград и допринася за развитието на икуменическото движение. През 1891 г. основава „Апостолат на светите братя Кирил и Методий под закрилата на Пресвета Богородица“ (АСМ), който разпространява Кирило-Методиевото наследство сред славянските народи. Антонин Цирил Стоян успява да върне славата на Велеград като поклонническо място, което е тясно свързано със св. св. Кирил и Методий. Погребан е в Кралския параклис на Велеградската базилика.

През 1890 г. във Велеград се установява *Tovarištvo Ježíšovo* (Обществото на Исус), известно като Йезуитски

Параклисът на св. Кирил Философ

орден. Йезуитите откриват конвикт, който от 1919 г. приема името Папски мисионерски институт „Свети Кирил и Методий“ за славянски мисии. През 1916 г. основават и гимназия, която първоначално е клон на Архиепископската гимназия в Прага, но през 1936 г. става самостоятелна.

С решение на папа Пий XI църквата получава през 1927 г. титлата папска базилика минор, което подчертава Кирило-Методиевото и униатското значение на Велеград, а от 1932 г. освен „Успение Богородично“ (също с разрешение на папата) базиликата носи и името на светите братя Кирил и Методий.

По инициатива на българското академично студентско дружество в Бърно „Св. св. Кирил и Методий“ през 1936 г. в ареала на базиликата (където днес е сградата на интерната на Стояновата гимназия) е поставена паметна плоча, финансирана от Министерството на народното просвещение на Царство България.

През 1942 г. гимназията е закрыта от нацистите, а част от помещенията на манастира са използвани от „Хитлерюгент“. Тежките времена за духовната обител продължават още дълги години. Държавна сигурност нахлува в манастира през 1950 г. в рамките на така наречената акция „К“ (целяща ликвидиране на противниците – вкл. църквата и ордени) и интернира йезуитите, а манастирът, гимназията и колежът са отново закрыти.

Представителите на йезуитския орден се връщат във Велеград едва през 1990 г. Архиепископът на Оломоуц Ян Граубнер възобновява традициите на учебното заведение, като основава през 2001 г. известната днес „Стоянова гимназия“ на името на архиепископ Антонин Цирил Стоян, която започва да функционира през септември 2004 г.

Днес във Велеград действат Йезуитският орден и Конгрегацията на сестрите на светите братя Кирил и Методий.

Велеград. Картина на Юлиус Маржак от 1931 г.

Последната реконструкция на Велеградската базилика и на манастира се осъществява едва в края на първото десетилетие на 21. век благодарение на проекта „Велеград – център на културния диалог между Западна и Източна Европа“. Възниква и многофункционалният *Велеградски дом на Кирил и Методий*, в който се помещава музей на библията и изложбата „Велеград на кръстопътя на европейската история“. Тя проследява развитието на Кирило-Методиевата идея в историята на изкуството и културата. Реставрирана е и малката църква „Богоявление“, известна като „Цирилка“. През 2009 г. се извършват археологически проучвания в западната част на базиликата, където е бил цистерцианският манастир.

Св. св. Кирил и Методий в бароквата иконография на базиликата

Иконографията на Велеградската базилика е свързана от самото си създаване с култа към Дева Мария. В наоса цистерцианците създават и параклиси за своите светци покровители – св. Бенедикт и св. Бернард. В храма е ясно видим и култът към Кирил и Методий. На големия стенопис на свода в централната част близо до входа солунските братя са изобразени като епископи – при покръстването на крал Сватоплук.

В базиликата има и два параклиса, посветени на славянските просветители. Пред амвона в средата на наоса е *параклисът на св. Кирил*. На олтарната картина в параклиса виждаме св. Кирил, който проповядва. Тя е дело на Игнац Рааб. Фреските изобразяват идването на Кирил и Методий в Моравия през 863 г. и сцени от детството на Кирил.

Параклисът на св. Методий продължава разказа за мисията на солунските братя. Олтарната картина представя покръстването на Борживой от св. Методий и също така е дело на Игнац Рааб. Изобразено е и погребението на Константин-Кирил в Рим. На сводовете на параклисите Кирил и Методий са нарисувани от Ян Иржи Етгенс.

Олтарът на базиликата датира от 1864 г. Поръчан е от архиепископа на Оломоуц, кардинал Бедржих Фюрстенберг, по случай честванията на хилядолетието от пристигането на Кирил и Методий в Моравия. Централната сцена на релефите под олтара изобразява сбогуването на умиращия свети Методий с моравците. От дясната страна папа Адриан II одобрява славянското богослужение и ръкополага Методий за архиепископ. Отляво Методий се прощава с умиращия Кирил. Автор е Карл Йохан Щайнхойзер.

Параклисът на св. Методий

Статуя на св. св. Кирил и Методий във Велеградската базилика. Моделът на скулптурата е на Емануел Макс; мраморното копие е дело на Фердинанд Нойман

От страни на презвитериума са поставени две мраморни скулптурни групи. От лявата страна са св. св. Петър и Павел, а от дясната – светите братя Кирил и Методий. Първоначалният модел на скулптурата на солунските братя е на Емануел Макс и е направен за Тинския храм в Прага. „Националното единство на светите Кирил и Методий“ купува модела за Велеградската базилика през 1854 г. Негово мраморно копие изработва през 1907 г. кромержишкият скулптор Фердинанд Нойман. До статуите се намира реликвиарий с мощите на св. Кирил.

Светите братя са изобразени и в параклиса на Дева Мария, майка на християнското единство; на витража в близост до органа и на тавана на манастирската трапезария. Техни скулптури има на фасадата на църквата и в Кралския параклис. А над баптистерия можем да видим платно от полския художник Властимил Хофман.

Във Велеградската базилика има руска икона на св. св. Кирил и Методий (1869 г.) и картина с техните ликови от 1885 г. от полския художник Ян Матейко, които са дарени на храма.

Посещението на папа Йоан Павел II във Велеград

През 1980 г. папа Йоан Павел II издава апостолическото писмо *Egregiae virtutis*. С него обявява светите братя Кирил и Методий за покровители на Европа. Така още преди промените, настъпили девет години по-късно, славянският папа дава импулс за интеграцията на Европа.

По случай 1100-годишнината от смъртта на св. Методий тогавашния пражки архиепископ Франтишек Томашек изпраща покана на папа Йоан Павел II, подписана от 22 000 вярващи. Но комунистите разрешават само на държавния секретар на Ватикана кардинал Агостино Казароли да присъства на събитието. Немски, австрийски и полски

архиепископи също нямат право да присъстват. Има обаче представители на православната църква, вкл. и старозагорският митрополит Панкратий, тъй като по това време в Прага се провежда Шестата всехристиянска асамблея.

Много вярващи от Моравия, Бохемия и Словакия се стичат във Велеград още на 6 юли 1985 г., макар че управляващите се опитват да преименуват поклонението на „демонстрация за мир“ и да ограничат достъпа им.

Кардинал Казароли връчва на Велеградската базилика специалното папско отличие – Златна роза.

Случва се нещо нечувано по времето на социализма – поклонниците (между 100 и 200 хиляди) освиркват тогавашния министър на културата Милан Клулак и Зденек Лапчик от Окръжния комитет в Ухерске Храдище, и започват да скандират името на Йоан Павел II, като настояват славянският папа да дойде във Велеград. И той действително посещава Велеград, но след падането на режима. На 22 април 1990 г. Йоан Павел II отслужва литургия пред базиликата „Успение Богородично и св. св. Кирил и Методий“.

Папата се обръща към поклонниците с думите: „Братя и сестри, с дълбоко възмущение и удовлетворение присъствам тук, сред вас, в свещения Велеград. В земята, осветена от делото на светите апостоли, славянските апостоли Кирил и Методий, покровители на Европа. С голяма любов и всеотдайност те се стремяха да развият и разпространяват Царството Божие сред славяните. Те извършиха чудесно апостолско дело, разпалвайки светлината на Христовата вяра“.

В чест на това паметно събитие в двора пред базиликата е издигнат голям кръст с папската емблема.

Денят на славянските апостоли Кирил и Методий

Всяка година на 5 юли – в Деня на славянските апостоли Кирил и Методий, който в Чехия и Словакия е национален празник, във Велеград се стичат хиляди поклонници, за да участват в традиционното поклонение пред делото на славянските първоучители и покровители на Моравия. (Първоначално денят на Кирил и Методий е бил на 9 март, но от 1863 г. с разрешение на папа Пий IX е преместен на 5 юли.)

Кулминация на събитието е заупокойната Света литургия, която се отслужва в двора на базиликата. В ареала на „Успение Богородично и св. св. Кирил и Методий“ от 2000 г. протичат традиционните „Дни на добра воля“. В празненствата участват и представители на православната църква.

Чешката телевизия ежегодно излъчва големия благотворителен концерт. Той се провежда пред базиликата обикновено на 4 юли.

Кирило-Методиевото наследство е неразривно свързано с културата и идентичността на славянските народи. За много от тях красивата базилика „Успение Богородично и св. св. Кирил и Методий“ е мощен духовен център и място за поклонение пред делото на светите братя, проповядвали на разбираем език християнството сред славянските народи, дали писменост на много от тях и разпространили вярата в силата на Божието слово.

Мария Захариева

Използвани са публикации на проф. Милослав Пойсл и проф. Павел Амброс

Вера Каплицка-Якимова: „Българският е родният ми език, макар и по-често да мисля на чешки“

Срещнахме я за първи път преди толкова години – Вера умело пресъздаваше на китара в Чешкия център един от хитовете на Радуза. Стана ни близка и с излъчване, и с тази симпатия към Чехия и чешката култура, която чувствахме самите ние. После следяхме отдалеч професионалния ѝ път – между-временно прибави към името си фамилията Каплицка, макар че запази и българското Якимова.

Днес тя е майка и уважаван преподавател в Южночешкия университет в Ческе Будейовице. Във Философския факултет там се е посветила най-вече на литературна теория, но както признава и в това интервю, киното я привлича все повече. Вера насочва част от научната си работа и към България и българската литература, като анализира двустранните преводачески процеси в свои разработки. Но в същото време бие тревожно камбаната... „Българистиката постепенно изчезва от Чехия“, казва например тя.

Говорим си и за проблемите, но и за непознатия облик на Ческе Будейовице, дори за това къде е най-хубавият сладолед там! Прочетете с наслада този разговор – изпъстрен е с любов и към България, и към Чехия.

Съдбата на Вера от 20 години е свързана с Чехия

Вера, как попаднахте в Чехия? Съдбата ли имаше пръст, или пък се случи по стечение на обстоятелствата?

Попаднах в Чехия съвсем логично и съвсем случайно едновременно. Логично, защото завърших славянска филология (чешки език и литература) в Софийския университет. Преди да постъпя в университета, не знаех нито дума чешки, не бях посещавала Чехия, моето семейство няма чешки корени или връзки. Така че изборът ми беше породен от любопитство, желание да науча още един език, след като завърших Френската гимназия в София. И макар и много труден, чешкият и чешката литература и култура ме плениха от самото начало. Постепенно започнах да се интересувам повече от литературознанието и чешката литература, така че исках да следвам докторантура. Имаше възможност да остана в СУ, което и досега чувствам като огромна чест и доверие от страна на преподавателите ми, но някак си исках да опитам и „там“, да се докажа между самите чехи. Опитах и ме взеха на първия конкурс, на който кандидатствах. След месец вече стоях с кufара си на гарата в Ческе Будейовице и бях студентка първи курс в нововъзникналия Философски факултет на Южночешкия университет, програма „История и теория на чешката литература“. Завърших докторантура и останах да преподавам във факултета. Така че от една страна, това беше пътят, който исках да поема, но мястото беше случайно. Оставането не беше цел, но се оказа постоянно – запознах се с много приятели, които са като

истинско семейство, и разбира се, със съпруга си и лека-полека вече съм тук почти 20 години.

Можете ли сега да кажете, че чувствате Чехия като родина?

Не, не мога да кажа, че е родина. Мога да кажа, че съм много повече в час с това, което се случва в Чехия, ако говорим за политика, култура, спорт. Мога да кажа, че животът ми е свързан с Ческе Будейовице и засега не мога да си представя преместване другаде. Но родината за мен е България, тя ме определя като човек, българският е родният ми език, макар и по-често да мисля на чешки. Приятелите ми често казват, че вече не съм чужденка, че съм „тяхна“. Но за мен е важно не само да съм приета и интегрирана, но и да си остана до някаква степен чужда. Затова запазих българската си фамилия и след сватбата и засега не съм мислила да приема чешко гражданство.

Кое според Вас е най-трудно приемливо за българите, дошли да живеят тук?

За всеки според мен е нещо различно. Стереотипът е, че чехите не са толкова сърдечни, че държат на правилата... Аз съм по-интровертен човек и общо взето, не чувствам това като минус, дори напротив, в България усещам, че бързата близост между хората за мен понякога е прекалено прекриване на личното пространство. Дори един продавач от кварталната сергия за плодове и зеленчуци в София ми се обиди, защото му говорех на Вие.

А чувствате ли се реализирана, помогна ли Ви Чехия в това отношение? Разкажете ни за един Ваш ден.

Работя в област, която е много свободна, и имам много възможности за развитие. Обичам студентите си, обичам да слушам и развивам техните идеи, да се вдъхновявам от тях. От литературата постепенно интересите ми се изместиха към киното, преподавам няколко курса на тази тема, от чисто литературознание все повече се насочвам към културни изследвания.

Едновременно с това, ако погледнем в по-голям мащаб, хуманитарните науки са обект на огромна критика в Чехия, така че трябва да се борим за по-добро финансиране и за обществена оценка на работата ни. Като една от

Д-р Каплицка-Якимова се ангажира активно с граждански каузи

инициаторките на последните протести в нашия факултет (през миналата 2023 година се случиха два големи протеста във всички философски факултети в Чехия), понякога имам чувството, че никой не вижда важността на нашите специалности. Вътре във факултета сме като семейство и виждам огромното влияние върху студентите ни, извън него ми се струва, че всички ни подценяват. Това е нещо, за което ще трябва да се борим и занаят, и се надявам да променим общественото мнение.

Дните ми са различни – започват с отвеждане на сина ми на училище, след това зависи дали сме в семестър, или в сесия, дали имам часове, или пиша статия, дали чета в библиотеката, или оправям текстове на студенти. Това, което обожавам всеки ден, е карането на колело навсякъде – на работа, за пазаруване, за среща с приятели. Колелото е нещото, което за мен стана символ на живота ми в Чехе Будейовице и ми липсва много в София. Вечерите приключват с четене на приказки и доста често с още работа.

Откривате ли промяна в самата Чехия за времето, в което сте тук – и ако я има, в каква посока е тя?

Определено има промяна в Чехия, но има и промяна в мен. Двете неща са свързани помежду си. Отначало погледът ми беше млад и студентски, отвън и доста влюбено. Всичко беше интересно и ново. Живяла съм няколко месеца в Острава, няколко в Прага, най-много в Будейовице. Сега работя тук, майка съм, виждам неща от живота в Чехия, които не предполагах, че ще срещна.

Струва ми се, че в последните години много силно усещам поляризирането на обществото. Чувствам засилването на омразата на групи хора помежду си и невъзможността да се проникне между тях. Плаши ме посоката, по която е поела Словакия, и се надявам Чехия да не стане държава на национализъм, омраза към различните хора и чужденците. В последните години виждам много по-ясно неравностите в чешкото общество, невъзможността на младите да намерят качествена работа, да имат жилище, да успеят. В комбинация с климатичната криза, която туркашните политици подценяват, не ни чака особено добро бъдеще. Но като майка няма как да приема това и трябва да направим всичко възможно, за да може и децата ни да имат качествен и щастлив живот.

А кое е онова, което Ви се набива първо на очи, когато се завръщате в България?

Може би е странно, но за мен първото, което забелязвам в София, където е моето българско вкъщи, е контрастът между огромния лукс от една страна и бедността от друга. Винаги ми прави впечатление, че поне в София има огромен стремеж да се дава на показ богатство или поне да се симулира богатство чрез луксозни коли, телефони, дрехи... Може би, ако живееш в Прага, щеше да е различно, но ми се струва, че в Чехия хората нямат нужда да парадират толкова с материалните неща. Второто нещо, което често забелязвам, е, че в България като че ли хората са много по-съсредоточени върху своето лично благо. Обществените пространства и тяхното (не)поддържане са пример за това. Имам чувството, че хората в България все повече се затварят в семействата си, в малките общности, спасяват се поединично, както се казва или поне се казваше. Който има финансови възможности, избира частни училища, елитни хобита, богати (заклучени) квартали, кара кола, за да не се налага да дели пространство с останалите в градския транспорт, лекува се в частни клиники. Може би се лъжа, но не виждам толкова съседски инициативи като в Чехия, малки общности, които са свързани с грижата за общото, без идея за лична облага. Надявам се да греша. Дано да греша.

Да направим завой към литературата. Чешката литература ли има по-голям шанс в България според Вас, или българската в Чехия?

Интересен въпрос. Според мен в момента чешката литература осезателно е много по-присъстваща в България, отколкото българската в Чехия. Това се дължи на традицията на бохемистиката в България, която успешно подготвя много специалисти преводачи. Но не са само те, Вие сте пример за неунiversитетски преводач, който върши прекрасна работа за популяризирането на чешката литература. Според мен винаги трябва да има такива мотори, хора, които неуморно се грижат за имиджа на дадена литература. В България постоянно има кой да се грижи за чешката литература. В Чехия, уви, ситуацията е по-различна. Българистиките постепенно изчезват от университетското пространство, в момента се държи само Бърно, преди няколко месеца беше закрыта цялата катедра по славистика в Пардубице. Така че е трудно да се намерят хора, които да се грижат за съдбата на българската литература. Има такива, като например Мирослав Коуба, Ян Микулецки, Марцел Черни и преводачите Давид

Писателката Рене Карабаш гостува в Чехе Будейовице и благодарение на Вера Каплицка-Якимова

Бернщайн и Ондржей Заяц. Без преводачи литературата няма шанс. Надявам се успехите на Георги Господинов да проправят път към издателите, които да имат интерес да издават българска литература. Преди месец на литературния фестивал в Будейовице гостува чудесната писателка Рене Карабаш, която вече усеща влиянието на тези успехи и нейният роман „Остайница“ излезе в превод на френски, арабски, дори и на китайски. Без преводачи обаче няма как да се случи нищо. Преводачите са алфа и омега.

Паралелни ли са процесите в двете литератури – българската и чешката? Или онова, което е там, е трудно приложимо като модел тук?

Това е много сложен въпрос, който би отнел поне семестриален курс. В някои отношения както българската литература, така и чешката, са постсоциалистически литератури с подобни теми и проблеми. Чешката литература обаче е част и от средноевропейската литература, което предлага и други интерпретации. От друга страна, никой чешки съвременен писател или писателка не е получавал такова международно признание като Георги Господинов. Чешката литература има своите световни канонични автори като Хашек, Чапек, Кундера, Храбал, българската има съвременен глобален автор. Така че е трудно да се сравнява на такова общо ниво. А и не познавам достатъчно добре съвременната българска литература, уви. Мога обаче да дам конкретен пример. Едно от последните ми изследвания беше на тема екология и съвременна литература. В чешката литература от последните 5 години можем да намерим редица стихосбирки и романи, които можем да свържем с климатичната тревожност, докато в българската литература трудно можем да намерим такива. Е, аз чета „Физика на тъгата“ на Георги Господинов като ясно екологичен роман, самият автор говори за него по сходен начин, но в чужбина, не в България. Ясно е, че тук тенденциите засега се разминават. Също така, в последните няколко години се появиха и книги на автори и авторки, които пишат на чешки, но не са от чешки произход или живеят между две култури, като например Алексей Севрук, Мария Иляшенко, Зофия Балдига, Анна Махонинова, което със сигурност обогатява литературата по специфичен начин, който не съм забелязала в българската. Неимоверно силна е и чешката литература за деца и младежи, която набира популярност и в чужбина.

Чехите нямат предрасъдъци към българите, казва нашата събеседничка

Според Вера съдбата на българската литература в Чехия е неясна

Как се прави име в Чехия, ако си българин? Как се гради доверие тук?

Не мога да кажа, че съм „направила“ име в Чехия, но това е и резултат от моя характер и липсата на такава амбиция. Мисля, че чехите нямат големи предрасъдъци към българите като народ, поне рядко съм се срещала с такива. Доверие се гради с времето и способностите.

Кое е най-важното, което трябва да знаем за Ческе Будейовице, но не го пише в пътеводителите?

Много хубав въпрос, на който не съм сигурна дали мога да отговоря толкова хубаво. Не зная дали го пише в пътеводителите, но всички тук вече са алергични към цитата от Яра Цимърман – „В Будейовице би искал да живее всеки“. А и малко хора го казват докрай – „... освен мен“. Реалността обаче е, че Будейовице е консервативен град, промените тук се случват бавно и се посрещат с много мрънкане. Но се случват.

И разбира се, колелото. Най-бързият и приятен начин да стигнете където и да е било в Будейовице е с колело. Не ново, скъпо колело, ами т. нар. „хапина“ (*hapina*), колело бричка, което няма да ви е страх вечер да оставите пред кръчмата.

А ако питате сина ни, най-важното е, че в Будейовице е най-вкусният сладолед на света, домашен, от малката сладоледаджийница *Zmrz.li*.

Коя книга оставихте на шкафчето или пък на бюрото си днес?

В момента чета основно бакалавърски тези и дипломни работи. На бюрото ми в университета обаче е останала „Физика на тъгата“, за която имах лекция преди седмица. Въкъщи на шкафчето чака, уви, цяла купчина книги, някои започнати, други неотворени. Най-отгоре в момента е Горан Войнович, „Смокинята“, в превод на страхотната Лилия Мързикар, която е и моя колежка от университета. От чешките автори още чака Анна Цима и нейният втори роман „Спомени за змиорки“. В детската стая винаги има две книги, едната на чешки (след „Хари Потър“ и „Хобитът“ са наред „Сръбски приказки“), другата на български, в момента „Небивалици“ на Доналд Бисет.

Благодарим – с пожелание за здраве и успехи!

Интервю на **Красимир Проданов**

Конкурс за млади преводачи и есеисти – 12. издание

Доц. Гина Бакърджиева и доц. Елена Крейчова със студенти и участници в конкурса

Традиционният конкурс за млади преводачи и есеисти беше проведен и тази година от Института по етнология, централноевропейски и балканистични изследвания към Философския факултет на Карловия университет в партньорство с Българския културен институт в Прага.

През 2024 г. той беше посветен на 95-годишнината от рождението и 20-годишнината от смъртта на големия български писател, драматург и сценарист Йордан Радичков.

Конкурсът включваше две секции: превод от български на чешки език на разказа „Йероглиф“ на Йордан Радичков и есе на български език на тема „Загадките на живота“. Получените текстове бяха оценени от петчленно жури.

Обявяването на резултатите и раздаването на наградите се извърши в Българския културен институт на 21 май. Сред гостите бяха доц. Елена Крейчова, д-р Ярослав Отченашек, Мария Носикова – директор на Българското училище в Прага, Снежана Таскова – учител по български език и литература в същото училище, Мария Захариева – главен редактор на списание „Българи“, което е медиен партньор на конкурса от самото му създаване.

Тази година, освен студенти от Карловия университет и ученици от БСУ „Д-р Петър Берон“, присъстваха и група студенти от Масариковия

университет в Бърно. В Българския културен институт всички те имаха възможност да разгледат международната изложба за правата на жените ARTtention Prague. Директорът на БКИ Володя Гоцев покани гостите да посетят и изложбата „Скритите букви“ в градината на Литературния музей.

„Ние сме се събрали тук по повод един светъл празник, който е уникален за нашата култура – 24 май“, каза доц. Гина Бакърджиева, лектор по български език в Карловия университет. „Конкурсът предоставя възможност млади, надарени творци да представят своите умения и създава мостове между различните култури.“

В майския следобед за музикалния съпровод се погрижи Танита Янкова.

Тя изпя Химна на св. св. Кирил и Методий и песента „Лале ли си, зюмбюл ли си“, като си съпровождаше на пиано.

Доц. Бакърджиева благодари на Красимир Проданов от редакцията на списание „Българи“, който осигури авторските права върху разказа на Радичков, на д-р Ярослав Отченашек – за съпричастността му към българистиката, и на Мария Захариева – за това, че предоставя възможност най-добрите наградени творби да се публикуват ежегодно в списание „Българи“. Благодарни също така на Българския културен институт, „който винаги е бил радушен домакин и е осигурявал голяма част от наградите“.

Накрая доц. Бакърджиева обяви класиралите се участници, след което последва раздаване на наградите. По-голяма част от участниците в конкурса присъстваха на събитието и имаха възможност да си получат лично грамотите и книгите.

Володя Гоцев пожела на доц. Гина Бакърджиева „да бъде все така активна в популяризирането на българската култура“, поздрави доц. Елена Крейчова с именния ѝ ден и поднесе цветя на двете дами. Директорът на БКИ подчерта, че конкурсът ще бъде и в бъдеще подкрепян от него и от посланик Данчо Мичев.

На финала прозвуча песента „Кой уши байрака?“ в изпълнение на Танита Янкова.

Мария Захариева

Доц. Гина Бакърджиева и Володя Гоцев – директор на БКИ

Превод на художествена проза

Йероглиф

Йордан Радичков

Йероглифът се появи неочаквано, сякаш бе паднал от небето или бе изникнал от земята, най-активните веднага се струпаха около него, за да видят като каква ли ще е тая загадка, но спазваха известно почително разстояние. Някои предполагаха, че е летателен апарат, дошъл от другите светове, но това предположение бе отхвърлено много скоро, защото никъде не се виждаше нито мотор, нито антена, или пък подобие на врата. Един се престаши и отиде, та почука на йероглифа, но той не издаде никакъв звук, а и никой не се обади на почукването. Не беше и звяр, щото ни дишаше, ни имаше сърцебиене.

Ама че странна работа! — казаха най-активните и се запретнаха да разберат какво всъщност представлява това чудо. Те го пилиха с пили, опитаха да го режат с бичкия, на два пъти го взривяваха с каменарски барут, запалиха огън в основата му, но йероглифът нито се пилеше, нито можеше да се реже с бичкия, не гореше и не се взривяваше. На едного му хрумна да се покачи на върха и да го изследва педя по педя и макар че другите го предупреждаваха да не се качва, щото може да се подхлъзне и да се пребие, той не ги чу, а се качи на върха, подхлъзна се отгоре и се преби. Чак тогава нашите се сетиха, че йероглифът не е нито летателен апарат, нито звяр, нито предмет за взривяване, а е йероглиф, който трябва да бъде разчетен.

И седнахме ние, най-активните, да разчитаме йероглифа — това беше през лятото — устата ни пресъхна да го разчитаме, а и мнозина слънчасаха от горещините, но ние не се отказвахме, защото знаехме, че много тайни са скрити в него. Подир лятото дойде есента, завалиха кротките дъждове, ние стояхме мокри до кости под кротките дъждове и все разчитаме йероглифа. После пък завали сняг, стана студено, появили се страшни виелици, но никой не мръдна от мястото си. Цяла зима разчитаме йероглифа, ушите ни измръзнаха сред фъртуните, но не отстъпихме и тъй дочакахме пролетта.

Едва през пролетта някои се сетиха, че йероглифът е обърнат наопаки и сме загубили сума време да го четем наопаки. Ама че сме глупаци! — казахме ние и се заловихме тогава да го обърнем, та да го изправим на крака и да можем да го разчетем правилно. Много работа падна, докато поставим йероглифа на крака, но учудването ни беше безкрайно, когато видяхме, че макар и изправен на крака, той пак си оставаше йероглиф.

Трудно е да си представите в какво глупаво положение изпаднахме тогава всички ние, дето цяла година батисахме да разчетем един йероглиф. Той до такава степен се бе врязал в съзнанието ни, че каквото и да погледнехме, почна да ни се струва, че е йероглиф. Един от нашите дори стигна до крайност и почна да твърди навсякъде, че вместо с жена си нощем спи с йероглиф. Друг един разправяше, че вместо крави

Hieroglyf

Jordan Radičkov

Hieroglyf se objevil nečekaně, jako by spadl z nebe nebo vyrostl ze země, ti nejrychlejší se okamžitě shromáždili kolem něj, aby viděli, co to je za podivnou věc, ale drželi se však v určité uctivé vzdálenosti. Někteří spekulovali, že by to mohl být létající stroj, pocházející z jiného světa, ale tuto domněnku rychle zavrhl, protože to nikde nemělo žádný motor, ani anténu, ani náznak dveří. První se odvážil přistoupit a zaklepat na onen tajemný předmět. Nevydalo to však žádný zvuk, a ani nikdo zevnitř na zaklepání nereagoval. Nebylo to ani zvíře, protože to nedýchalo, ani tomu netlouklo srdce.

Jaká to zvláštní věc! – pronesl ten nejzaujímavější a začal zjišťovat, co je ta věc vlastně zač. Pilovali to pilníkem, zkoušeli to rozříznout pilkou, dvakrát se to pokusili vyhodit do povětří dynamitem, a nakonec pod tím i zapálili oheň. Hieroglyf se ale nedal ani upilovat, ani rozřezat, ani spálit, nebo dokonce vyhodit do povětří. Jednoho ze zvědavců napadlo vylézt na vršek onoho záhadného předmětu a prozkoumat jej kousek po kousku, a i když ho ostatní od tohoto nápadu zrazovali, aby nahoru nelezl a pádem dolů se nepřerazil, on byl k jejich varováním hluchý a k jeho neštěstí se nebláhá předtucha jeho druhů vyplnila. Teprve pak si ti lidé vzpomněli, že hieroglyf není ani létací stroj, ani zvíře, ani věc na odstřel, ale hieroglyf, který je potřeba rozluštit.

Pustili jsme se do toho a začali jsme luštit hieroglyf – bylo to v létě – samotným čtením nám vyschlo v ústech a mnozí z nás dostali úžeh z horka, ale nevzdávali jsme se, jelikož jsme věděli, že se v hieroglyfu skrývá mnoho tajemství. Minulo léto a přišel podzim a s ním jemné deště, ve kterých jsme stály zmoklí až na kost, ale stále jsme luštili hieroglyf. Poté napadl sníh, nastala zima a přinesla sebou strašné chumelenice, ale nikdo z nás se po celou tu dobu nehnul z místa. Celou zimu jsme luštili hieroglyf, uši nám zmrzly během mrazivých fujavic, ale nepolevili jsme a takto vyčkávali jaro.

Až během jara někoho napadlo, že hieroglyf je otočený vzhůru nohama a ztratili jsme spoustu času tím, že jsme ho luštili obráceně. To jsme ale blbci! – říkali jsme si a chystali ho otočit, abychom ho postavili na nohy a mohli ho luštit správně. Stálo to mnoho námahy, než jsme hieroglyf postavili na nohy, ale naše překvapení neznalo hranic, když jsme uviděli, že i přes obrácení zůstává stejně záhadným – hieroglyfem.

Těžko si představíte, do jaké hloupé situace jsme se tehdy všichni dostali, když jsme celý rok bojovali s rozluštěním jednoho hieroglyfu. Hieroglyf se zaryl do našich myslí do takové míry, že na co jsme se podívali, začalo se to před našima očima měnit v hieroglyf. Jeden z nás dokonce zašel tak daleko, že začal všude tvrdit, že místo jeho ženy v noci spí s hieroglyfem. Další řekl, že místo krav zapráhl dva hieroglyfy a oral si s nimi svá pole a jeho soused zamkl hieroglyf do chléva a začal ho vykrmovat na Vánoce. A byli lidé, kteří si stěžovali, že jim špatně hoří kamna, lamentovali, že nemají dobře postavené komíny, a tak na místo komínů dali hieroglyfy a kamna začala hořet, jakoby je posedl ďábel. Také jednoho z nich napadlo přiložit si do kamen místo dřeva hieroglyf a tvrdil, že celou zimu vytápěl dům jen tímto hieroglyfem. Našinci se postupně začali ženit s hieroglyfy a rodit hieroglyfy. Jakmile se přiblížil čas žatvy, šli na louky kosit hieroglyfy a místo mostu dali přes řeku hieroglyf, aby se dala přejít.

Pronikli jsme tedy do tajů hieroglyfu a vše kolem nás jsme proměnili v hieroglyfy a jednoho rána jsme uviděli, jak se místo slunce

впрягал два йероглифа и с тях орял нивата си, а негов съсед затвори в кочината си йероглиф и почна да го угоява за Коледа. И имаше хора, дето преди се оплакваха, че печките им не горят хубаво, че комините им не са добре направени, затуй на мястото на комините туриха йероглифи и печките почнаха да горят като луди. А на одного хрумна вместо дърва да тури йероглиф в печката си и твърдеше, че през цялата зима топлил къщата само с тоя йероглиф. Нашите хора постепенно взеха да се женят за йероглифи, да раждат йероглифи. Щом наближеше коситба, отиваха в ливадите да косят йероглифи и на реката вместо мост туриха йероглиф, за да може да се минава по него.

Тъй, прониквайки в тайните на йероглифа, ние превърнахме всичко около нас в йероглифи и видяхме една сутрин как вместо слънцето от изток се показа един светъл йероглиф и започна да пъпли бавно по небето. Ахай! — извикахме ние и тръгнахме към изгрева, но тогава ни срещна председателят Мао и ни каза, че не бива да четем повече йероглифа, защото човек колкото повече чете, толкова повече оглушава. Ние се огледахме и нямате представа колко голямо беше учудването ни, когато всеки, вместо да види хунвейбин до себе си, видя по един йероглиф. Върнахме се и въдушевени от идеята на Мао, изкопахме една огромна яма, бутнахме йероглифа в нея, затрупахме го и турихме отгоре следния предупредителен надпис към поколенията: „Човек колкото повече чете един йероглиф, толкова повече оглушава и става на йероглиф.“

Дай боже, дано бъдещите поколения не бъдат любопитни като нас, та да седнат да разчитат йероглифа!

Йордан Радичков. *Коженият пъпеш*.
Пловдив: Изд. „Христо г. Данов“, 1969, с. 46 – 48.

Загадките на живота

Светът е голям и пъстър, изпълнен с множество неопикновени места, обгърнати в тайни и загадки, за които малцина са чували. Животът често ни изправя пред явления, които ни удивляват и провокират към размисли и търсения. Но както всяка книга си има край, така и всяка загадка си има обяснение.

Появата на човека, построяването на пирамидите, мистериозните острови, скрити под мантията на безкрайния океан, тайните на вселената, Исус Христос и възникването на християнската религия са само част от загадките, свързани с устройството на заобикалящия ни свят. От древни времена до днес хората водят спорове за тези земни тайни и търсят истината за живота.

Да започнем с факта, че човек съществува от милиони години. Години на бавно и непрекъснато развитие, довело до днешния ни облик. Една от еволюционните теории се опира върху подобие на човека с маймуните и тяхната генетика. За учените обаче си остава загадка как едно примитивно животно, следващо първичните си инстинкти, е преминало през толкова продължителен период на развитие.

Пирамидите неслучайно са част от чудесата на света, а

з východu objevil jasný hieroglyf a začal se pomalu ploužit po obloze. Aha! – zakřičeli jsme a vyrazili směrem k východu slunce, ale pak jsme potkali předsedu Maa a ten nám řekl, že bychom už neměli číst ten hieroglyf, protože čím víc čteme, tím hloupějšími se stáváme. Rozhlédli jsme se kolem sebe a ani netušíte, jak velký byl náš údiv, když každý, místo aby vedle sebe viděl rudého gardistu, uviděl hieroglyf. Vrátili jsme se a nadšeni Maovým nápadem jsme vykopali obrovskou jámu, vsadili do ní hieroglyf, zakopali jej a návrh pro budoucí generace umístili následující varovný nápis: „Čím více člověk hieroglyf čte, tím více hloupne a stává se jím samým.“

Nedej bože, ať budoucí generace nejsou tak zvědavé jako my, aby se pustily do čtení hieroglyfu!

Z bulharského originálu přeložil: **Adam Čaloud**

Jmenuji se Adam Čaloud, je mi 24 let a jsem studentem Masarykovy univerzity. Studuji na magisterském stupni studia bulharštinu v rámci oboru Slavistiky. Narodil jsem se 5. května roku 2000 v Brně, ale celý svůj dosavadní život jsem prožil v krásném maloměstě jménem Kuřim, ležícím v těsném sousedství Brna. V Brně jsem také dosáhl maturitního vzdělání v rámci žádaného oboru Logistika na Střední škole informatiky, poštovníctví a finančnictví. Následně jsem dosáhl bakalářského titulu v oboru Jihoslovanská a balkánská studia s bulharistickou specializací na Masarykově univerzitě. Mým primárním zájmem je obor Historie, které se chci v budoucnu věnovat jak ve studijní a akademické dráze, tak i jako autor populárně naučné literatury pro širokou veřejnost. Svůj budoucí život chci zasvětit vědě v humanitních oblastech.

Адам Чалоуд

Снимка: личен архив на Адам Чалоуд

Есе

всичко, свързано с тяхното построяване, е пълна мистерия, която буди интерес и поражда различни теории. Историята доказва колко високо ниво на интелигентност са достигнали египтяните. Още преди хиляди години те намерили решения на много от съвременните ни проблеми. Лекували, изучавали, изчислявали, градили, но какви познания са били необходими за направата на такива масивни и съвършени конструкции? Изграждането на подобни постройки без модерните съоръжения от наше време изглежда невъзможно. Затова пирамидите са сред най-сложните загадки на човечеството.

Много острови, скрити сред безкрайния океан, са обвеяни с мистерия и красота. За мен лично винаги са били интересни Великденските острови, които са известни със своите моаи – чудновати каменни фигури. Те наподобяват хора с емоционално изражение, високи поне два метра, изваяни перфектно и подредени по определен начин. Мистериозните фигури са повод за разгорещени дискусии защо и от кого са били създадени. Аз мисля, че при оформянето им е изиграла роля природата или дори че има намеса от извънземна цивилизация.

Вселената е може би една от най-сложно устроените системи, която продължава да изненадва човечеството с нови

тайни и разкрития. Сред най-интересните теми е и тази дали съществува живот извън нашата планета. Извънземните са повод за възникването на всякакви конспиративни теории. Странните кръгове, рисунки, летящи обекти и постройките са част от необяснимите явления, за които вече споменах. Тези неща силно ме впечатляват и съм склонен да правя свои предположения за съществуването на извънземни. Смятам, че те искат да ни накарат да изследваме и опознаваме планетата Земя, а не да се затворим в един скучен свят, лишен от промяна и загадъчност.

Религиозните вярвания също са мистерия, защото за тях има най-малко обективни сведения и доказателства. Дали Исус Христос е съществувал и е положил началото на християнството, можем само да гадаем. Вярата е нещо, което ни крепи, но се основава не толкова на реални факти, колкото на личен избор и духовна нагласа. Човек може да вярва в каквото си поиска, дори то да е плод на неговото въображение. Точно затова религиозните вярвания са сложни за разбиране.

Но всичко това ни дава импулс да търсим истината за света, колкото и да ни е трудно да я открием и да я проумеем напълно. Загадките са механизъмът, който задвижва ежедневието ни и го осмисля с познания за света. Всеки човек се стреми да открие отговора на собствената си загадка, но за да достигне до него, трябва да премине

през дълги изпитания, чрез които да се убеди в истинността му.

Животът е интересен и непредсказуем, изпълнен с тайни и мистерии, за които си заслужава всяка минута на търсения и открития. Така няма да се побоим да разгадаваме скритото пред любознателните ни очи.

Откривай и опознавай себе си заедно със света около теб, той е красив!

Катрин Милорчева

Снимка: личен архив на Катрин Милорчева

Катрин Милорчева, 15 год., 9. клас, БСУ „Д-р П. Берон“, гр. Прага

Катрин Милорчева е ученичка в IX клас на БСУ „Д-р Петър Берон“, Прага. Пристига в красивата столица на Чехия преди пет години, където открива страстта да опознава нови места и култури, както и влечението си към писането, литературата и изобразителното изкуство. Участва активно в живота на училището и е печелила престижни награди в национални и международни конкурси. През свободното си време обича да чете книги, да слуша музика, да ходи на фитнес, да се разхожда сред природата.

Светът на книгата 2024

Мария Захариева и Радек Новак на щанда на Дома на националните малцинства по време на книжното изложение „Светът на книгата“, 25 май 2024 г.

29-ото издание на книжното изложение „Светът на книгата“ се проведе в Прага от 23 до 25 май. Тази година беше избрана програмата „Das Buch – немскоезична литература“, която е дългосрочна. Тя се реализира съвместно с Гьоте-институт в Чехия, с Австрийския културен форум в Прага и с посолството на Швейцарската конфедерация и представя немскоезична литература от различни жанрове. Партньори на събитието бяха Книжният базар в Централна и Източна Европа, Чешкият литературен център и Франкфуртският панаир.

Мотото на последното издание представляваше цитат от Франц Кафка „Книгата трябва да е брадва за замръзналото море в нас“. В богатата програма имаше разнообразни събития, посветени на 100-годишнината от смъртта на родения в Прага еврейски писател, който пише на немски език.

Панаирът на книгата и литературният фестивал „Светът на книгата Прага 2024“ се проведе отново в т.нар. Крши-

жикови павилиони и в открити зали, които носеха имената на известни чешки писатели като Карел Чапек, Вацлав Хавел, Бохумил Храбал, Божена Немцова, Хелена Зматликова. Имаше и зала с името на пражкия немскоезичен писател Франц Кафка.

На щанда на Дома на националните малцинства и тази година беше изложено списание „Българи“ и книги на български, издавани от „Възраждане“ – сдружение на българите в Прага.

На 25 май в зала „Вацлав Хавел“ се проведе среща с Бианка Белова, на която беше представена най-новата книга „Трансфер“ на чешката писателка с български корени, издадена от „Хост“.

По време на литературния фестивал имаше срещи и с други съвременни чешки писатели – Радка Денемаркова, Петра Соукупова, Алеш Палан, Иржи Пац, Катержина Тучкова и др.

Тазгодишният носител на наградата „Иржи Тайнер“, която се връчва от 2011 г. за популяризиране на чешката литература зад граница, е полският бохемист и преводач от чешки Ян Стаховски. Той смята че преводачите са подценявани и често дори не им се споменава името, а без преводача читателят не може да прочете книгата на собствения си език.

По сведения на организаторите в „Светът на книгата“ през 2024 г. са взели участие общо 416 издатели от 40 държави, които са представили своята книжна продукция на 212 щанда. Общият брой на участващите в изложението е 804, а на посетителите – 60 000 души.

Мария Захариева

Снимка: архив на сдружение „Възраждане“

Черноморският град музей Несебър

Без преувеличение може да се каже, че природата е била много щедра към един от най-древните европейски градове. Погледнат отгоре и отдалеч, Несебър наподобява малко късче земя върху морската шир, обградено от венец пясъчни дюни, чиито многобройни църкви, малки, криви и тихи улички крият в себе си хилядолетна история. Културно-историческото наследство на града носи отпечатъка на три исторически епохи – Античност, Средновековие и Възраждане, и на няколко култури – тракийска, елинска, римска, византийска, българска. Несебър е включен в списъка на Световното културно наследство на ЮНЕСКО през 1983 г.

Част от крепостната стена

Град с хилядолетна история

На път за Стария град едно от първите неща, които виждаме, е емблематичната за него мелница. Местните хора разказват, че тя е възстановка на построената през османското владичество мелница, която е разрушена по време на силно земетресение през 1929 г. Малко преди пристанището, вдясно от пътя, се издига Статуята на рибаря, дело на скулптора Ставри Калинов, която е поставена тук през 2006 г. Гледката оттам към Южния плаж, особено привечер, е незабравима.

Останките от крепостните стени на Стария град, на възраст повече от 3200 години, ни подсказват, че градът има хилядолетна история, която започва от Античността. Подобно на много други български селища, и това води началото си от местни тракийски племена, които дават първото име на града – Менембрия, т.е. градът на Мена, който, според древни предания, бил неговият истински основател. Тъй като тук няма плодородна земя, първите заселници вероятно са били привлечени от природните дадености на скалистия и каменист

полуостров, които го правят непристъпен за чужди нашественици. Според едно предание, в древността той е бил двойно по-голям, но с течение на вековете морето „погълнало“ част от него. В момента полуостровът е дълъг едва 850 м и широк 350 м.

Стратегическото място на града е оценено подобаващо и от гръцки заселници, които през VI в. пр. Хр. го превръщат в своя колония и му дават ново име – Месамбрия. Градът придобива облика на типичен гръцки полис с масивни крепостни стени, оформяйки се в голям занаятчийски и търговски център, а неговите жители започват да сечат сребърни и бронзови монети. В Археологическия музей са изложени множество експонати, които „разказват“ за развитието на античния гръцки полис, достигнал най-голям икономически и културен възход през III – II в. пр. Хр. Смята се, че Месамбрия е родното място на древногръцкия баснописец Езоп, за когото се предполага, че има тракийски произход.

Градът запазва своето значение на важен търговски и икономически център, след като става част от Рим-

ската империя през I в. пр. Хр. След нейното разделяне Месемврия, както вече започва да се нарича градът, попада в пределите на Византия (Източната Римска империя) и се превръща във важна погранична крепост. Постепенно Месемврия се оформя като типичен средновековен град със своя водоснабдителна система и градски бани и, разбира се, с множество християнски храмове. Казват, че те били издигнати от изпратени тук на заточение висши византийски сановници, които смятали, че по този начин ще получат божията прошка.

Градът за пръв път влиза в пределите на българската държава по времето на хан Крум след двуседмична обсада. По времето на цар Симеон Велики той вече е познат със своето славянско име Несебър.

През Втората българска държава градът запазва значението си на търговски център и поддържа оживени връзки с Константинопол, Венеция, Генуа, Дубровник. Несебър преживява културен възход по времето на цар Иван Александър, известен със своето покровителство на българските книжовници. Строят се църкви, в близките манастири кипи книжовна

Несебърска къща

дейност. През 1366 г. Несебър е завладян за кратко от войските на граф Амедей Савойски, който малко след това го предава на Византия. Благодарение на своите масивни крепостни стени, които са превърнали полуострова в непристъпна крепост, градът дълго време устоява на османското нашествие и става част от Османската империя чак през 1453 г.

По време на османското владичество Несебър запазва до известна степен своето икономическо значение – освен с риболов, жителите му се занимават със строителство на кораби. Градът се оказва един от малкото в българските земи, чиито църкви не са разрушени от османските турци. Твърди се, че дори в условията на чуждата власт културният живот в града, макар и не толкова интензивно, продължава да се развива – несебърската школа по иконопис например не спира дейността си, особено през XVII и XVIII в., поддържайки връзка с Атон и о-в Крит.

През Възраждането (XVIII – XIX в.) градът преживява отново икономически възход и очарова не един или двама чужди пътешественици. Един от тях, Феликс Каниц, описва с възторг гледката, която се открива пред очите му: „И как лежеше там малкият полуостровен град, облян с прекрасни тонове слънчева светлина, плътна яркочервена маса от варовити скали, провлак, крепостни стени, църкви и къщи...“.

Несебърските къщи

Израз на материалното благополучие на местното население е развитието на жилищната архитектура. Именно през Възраждането са построени голяма част от несебърските къщи, които са двуетажни. Съхранени са над 100 от тях. Те са с до голяма степен запазена архитектура. Затова се смятат за важна част от културното наследство на града. Най-красивите несебърски къщи се намират на ул. „Иван Александър“, около Старата митрополия и църквата „Св. Михаил и Гавраил“. Несебърските къщи са от градски тип, т.е. без селскостопански постройки, а заради силните морски ветрове нямат чардаци.

Ако искате да научите повече за възрожденския Несебър, трябва да посетите **Етнографския музей**. Той

Несебърски пейзаж

се помещава в една от възрожденските къщи, издигната от местния търговец Панайот Москояни през 1840 г. Сред музейните експонати има рисунки на града от чужди пътешественици, пътували по тези места през Възраждането; снимки на най-представителните възрожденски къщи в града, на вятърните мелници; предмети от бита, ежедневието и обичаите на местните хора.

Вторият етаж е предназначен за постоянната етнографска експозиция, експонирана в тематични кътове. Организирана е изложба с много нови експонати (носи, накити, съдове, инструменти и др.).

Сградата на Етнографския музей е реставрирана по програма „Културно предприемачество, наследство и сътрудничество“ към Министерството на културата и е официално открита в края на април 2024 г. Създадена е динамична етнографска изложба, като част от залите са предназначени за различни културни събития.

След Освобождението основен поминък на населението в Несебър остава риболовът. До заселването на града с бежанци от Македония през 30-те години той прилича на рибарско селище. През 1930 г. градът официално е преименуван на Несебър, а през 1956 г. е обявен за архитектурен и археологически резерват. Благодарение на своите запазени исторически паметници и уникален облик, през 1983 г. Несебър е включен в списъка на Световното културно наследство на ЮНЕСКО.

Несебърските църкви

Уникалното на Несебър е наличието на толкова много църкви на такава малка територия. Именно те са едно от най-големите богатства на града, които привличат туристите. Специалистите твърдят, че през Средновековието Несебър е имал около 40 християнски храма, построени между V и XIX в. Днес могат да се видят около 15 от тях. Благодарение на сравнително добре запазения им вид, Несебър често е наричан „българската Равена“ и „енциклопедия“ на българското средновековно църковно строителство.

Една от най-старите християнски постройки е трикорабната базилика **Старата митрополия „Св. София“**, чиито останки може да видите в центъра на градчето. Построена е през V в. на мястото на храма на Аполон и впоследствие се превръща в част от резиденцията на несебърския митрополит. Навремето интериорът ѝ е бил богато украсен, а подът ѝ е бил покрит с мозайка от разноцветни камъчета. В нея са се съхранявали мощите на св. Теодор Стратилат. В началото на XIII в. венецианците нападат града, ограбват църквата и отнасят със себе си мощите на светеца във Венеция, където се намират и до днес. През 1441 г. в базиликата е била погребана и вдовицата на Михаил Асен (първородния син на цар Иван Александър) – Мария Кантакузина Палеологина, която след смъртта му става монахиня и завършва земния си път именно в Несебър.

Църквата „Исус Христос Пантократор“

Другата базилика, **„Св. Богородица Елеуса (Умиление)“**, построена през V – VI в., се намира на морския бряг, в североизточната част на полуострова. Наред със „Св. София“, тя е смятана за една от най-старите и големи църковни постройките в Nessebar. В миналото тя е била с много по-големи размери, но северната ѝ част е потънала в морето. През вековете храмът неколкратно е разрушаван и възстановяван, а през XIV в. е вече част от манастирски комплекс. Запазени са само основите му, които са открити по време на археологически разкопки през 1920 г.

Църквата **„Св. Йоан Кръстител“** е построена в края на Първата българска държава на мястото на стара базилика. Тя, заедно с църквите **„Св. Архангели Михаил и Гавраил“**, **„Св. Спас“** (от времето на османското владичество) и **„Св. Параскева“** (от Второто българско царство) са включени в културно-туристическия маршрут „Духовен път“, реализиран от община Nessebar в рамките на проекта „Вяра в Nessebar“. Макар и малка по размери, **„Св. Параскева“** привлича с красивите сводове, с красивите си икони и с галерията от фрагменти на стенописи от църкви, които вече не съществуват.

Църквата **„Св. Стефан“** е известна като **Новата митрополия**. Тя е изградена през XI – XIII век, а през XVI в. по времето на nessebarsкия митрополит Христофор е разширена и богато изписана с над 1000 фигури и над 200

композиции. Първоначално е била кръстена „Св. Богородица“ и затова повечето стенописи са посветени на нея. Според уредници от Археологическия музей това е най-посещаваната църква и единствената с почти изцяло съхранени стенописи. Срещу нея се намира храмът **„Св. Йоан Алитургетос“**, което в превод означава „Неосветени“. Според разкази на местни хора истинската причина е смъртта на един от строителите, което през Средновековието се е смятало за лоша поличба.

Една от най-красивите и най-добре запазени църкви с богата външна украса от Второто българско царство е **„Исус Христос Пантократор“**, която се намира на градския площад. Храмът не е действащ, а допреди няколко години се е използвал за художествена галерия.

Църквата **„Успение Богородично“** е единствената действаща църква в Nessebar и единствената, строена през Възраждането. Тя е известна със своята икона, наричана от местните жители „Черната Света Богородица“ заради изписването ѝ в тъмни цветове. Според преданието иконата на няколко пъти се появила в клоните на древен чинар, което местните хора приели като знак, че трябва да построят храм на това място.

Опазване на културно-историческото наследство

Основен приоритет на Община Nessebar е съхраняването на култур-

но-историческото наследство, както и превръщането на града в по-привлекателна туристическа дестинация. Преди 10 години беше осъществен проектът „Вяра в Nessebar“, съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие. Благодарение на своята отлична акустика включените в културно-туристическия маршрут „Духовен път“ църкви се използват за концертни зали и за други публични прояви.

В Нощта на музеите например „Св. Параскева“ играе ролята на кинозалон. През 2015 – 2018 г. църквата „Св. Йоан Алитургетос“ е реставрирана и консервирана с финансовата помощ на САЩ като част от Посланическия фонд за опазване на културното наследство, администриран от Центъра за културно наследство в Бюрото за образователни и културни въпроси към Държавния департамент. На 9 ноември 2018 г. американският посланик открива възстановения паметник.

Преди повече от 10 години се заговори, че Nessebar може да бъде изваден от списъка на ЮНЕСКО. Причината? Много от старинните къщи загубиха оригиналния си облик заради незаконно надстрояване от техните собственици. Около тях се появило множество заведения, търговски сергии и магазинчета, едно от друго по-кичозни, заради които Nessebar стана неузнаваем. И не само това. Стигна се дотам през 2010 г. местни жители да протестирали срещу решението за разрушаване на надстроениите къщи. Заговори се, че са организирани подписка с искане градът им да бъде изваден от списъка на ЮНЕСКО. Явно много местни предприемачи и бизнесмени поставят финансовите печалби над културно-историческите ценности.

Изпратената в Nessebar мониторингова мисия на организацията действително констатира редица нарушения. За щастие, по време на 45-ата сесия на ЮНЕСКО в Рияд през 2023 г. е взето решение градът да остане в Списъка на световното културно наследство. България разполага с 18 месеца да представи план как ще бъде съхранено културно-историческото наследство на Стария Nessebar.

д-р Красимира Мархалева

Накратко

„Истории в цвят: 350 години българско килимарство“ в ЮНЕСКО. Така се наричаше научната лекция, която изнесе Якоб ван Бейлен в централата на организацията на 12 юни 2024 г.

Живеещият в България нидерландец е притежател на най-голямата колекция от автентични български килими и е автор на двуезична книга (на френски и английски език). С лекцията за съхраняване на българската килимарска традиция бе отбелязана и 10-ата годишнина от вписването на „Традицията на производство на Чипровски килими“ в Представителния списък на елементите на нематериалното културно наследство на човечеството.

Събитието, организирано от Българския културен институт в Париж, Националната комисия на България за ЮНЕСКО и Постоянното представителство на страната ни към ЮНЕСКО,

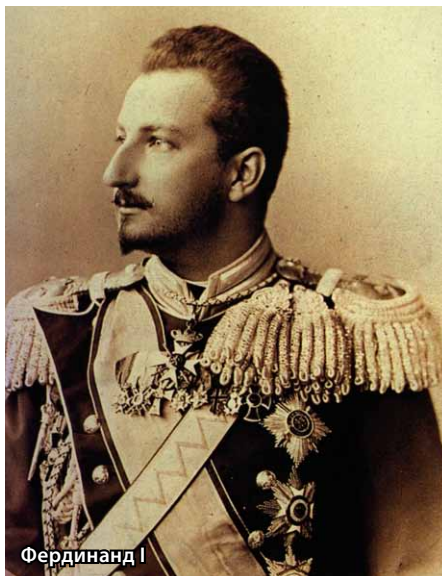

Якоб ван Бейлен

бе част от богатата съпътстваща програма на 10-ата сесия на Общото събрание на страните по Конвенцията на ЮНЕСКО от 2003 г. за опазване на нематериалното културно наследство.

Стилияна Николова стана абсолютна европейска шампионка на 40-ото европейско първенство по художествена гимнастика в унгарската столица Будапеща, провело се през месец май. През миналата година в Баку шампионка стана Боряна Калейн, която тази година се класира на четвърта позиция. 18-годишната Стилияна, която е възпитаничка на Валентина Иванова, е родена в Кайро и е дъщеря на двукратната световна шампионка от българския ансамбъл Паулина Николова.

Тленните останки на цар Фердинанд I бяха положени в криптата на двореца „Врана“ на 29 май 2024 г. Последното желание на царя да бъде погребан на българска земя беше изпълнено 76 години след смъртта

Фердинанд I

му. Ковчегът с тленните останки на българския цар, който се намираше в криптата на църквата „Св. Августин“ в германския град Кобург, беше транспортиран с военен самолет до София и останките бяха пренесени с траурно шествие до царския дворец „Врана“. Там бяха посрещнати от внука на Фердинанд I – Симеон Сакскобургготски и семейството му, от Западно- и Средноевропейския митрополит Антоний и от Негово Преосвещенство архиепископ Лучано Суриани – апостолическия нунций в България. На траурната церемония присъстваха бившият президент Росен Плевнелиев, кметът на София Васил Терзиев, политици, общественици, граждани.

Българският павилион на Венецианското биенале през 2024 г. е определен от критиците като „едно от най-големите открития“. Големият форум за съвременно изкуство се провежда от 20 април до 24 ноември 2024 г. и представя проекти на 331 артисти от различни държави. „Чужденци навсякъде“ е темата на 60-ото издание на Венецианското биенале, избрана от куратора Адриано Педроса. Българската мултимедийна

и интерактивна инсталация „Съседите“ кореспондира изцяло с темата на биеналето. „Съседите“ разкриват премълчаните спомени на оцелелите от политическото насилие на комунистическия режим в България. Проектът е създаден от Красимира Буцева, Лилия Топузова и Джулиан Шехирян и е резултат от 20-годишно изследване. Неслучайно комисарят на българския павилион д-р Надежда Джакова беше специално поканена от Ватикана да се срещне с папа Франциск при неговото посещение на форума.

На 22 май Посолството на Република България в Чехия беше домакин на съвместно честване на 20-годишнината от присъединяването към НАТО, организирано от посолствата на България, Естония, Латвия, Литва, Румъния, Словакия и Словения. На събитието присъстваха представители на чешките институции и посланиците на държавите от НАТО и партньорските страни. Специални гости на приема бяха председателят на Сената на Чешката република Милош Вистърчил и министърът на външните работи Ян Липавски. Събитието премина под мотото „Защото сме по-силни заедно“, което бе и посланието на видео обръщението на посланиците на седемте страни, записано специално за случая и представено пред гостите.

Обща среща на участниците в срещата по случай 20-годишнината от основаването на НАТО

Българският посланик Данчо Мичев подчерта, че членството в НАТО в днешни дни е преди всичко отговорност към нашата собствена сигурност и тази на съюзниците ни. Посланик Мичев припомни, че разширяването на НАТО е по същество разширяване на демокрацията, на мира и сигурността, и че Алиансът е гарант за сигурността на над 1 млрд. граждани. (Източник: МВНР)

180 години от рождението на Капитан Петко войвода

Капитан Петко войвода остава в паметта на няколко поколения българи най-вече като най-пламения защитник на своите сънародници в Одринска Тракия, които отдавна са възпели неговите подвизи в песни и легенди. Негови паметници са издигнати в над 20 български града, но и в чужбина – в Гърция, Украйна, САЩ и Италия. Един от върховете на о-в Ливингстън (Антарктида) също носи името на легендарния българин. Хайдушките му подвизи вдъхновяват писателя Николай Хайтов да напише биография за него, по която по-късно е заснет и едноименният многосериен филм.

Портрет на Петко войвода

Хайдутин по неволя

Бъдещият български войвода е роден като Петко Каракирков (Киряков) на 6 (18) декември 1844 г. в с. Доганхисар, Беломорска Тракия (дн. Есими, Гърция) в многолюдното семейство на Кирко Петков и Груда Кокаличева. Още като дете той се е отличавал с буйния си нрав и пъргав ум. Въпреки че е притежавал всички качества на хайдутин, младият Петко става такъв по стечение на обстоятелствата. Седемнадесетгодишен застава начело на малка дружина българи, за да отмъсти на местния бей Мехмед Кесиджи, който е виновен за смъртта на брат му Матю и братовчед му Вълчо. След убийството на бея Петко се заселва на друго място, където създава семейство. Но не му е било писано да се радва на спокоен живот. Съдбата явно е решила друго – Петко Киряков да остане в историята като Капитан Петко войвода. Жена му, гъркиня по народност, разбирайки за неговото минало, го издава на турските власти и Петко е принуден отново да бяга.

В Солунския затвор

Формираната от Петко войвода хайдушка дружина на няколко пъти

се сражава с турски военни части, но скоро той и голяма част от другарите му са заловени и отведени в Солунския затвор (известен със зловещото си име „Кървавата кула“). Съдбата „помага“ на Петко и другарите му да отърват смъртното наказание – по-неже не се намират свидетели, те са изпратени в затвора в Драма. Петко и неговите сподвижници се възползват от това и по пътя успяват да избягат. За него вече няма връщане назад – той остава в света на хайдутите. Затова и животът му оттук насетне чак до Освобождението наподобява приключенски роман. Хайдушкият му живот е обвит в множество легенди и народни песни, възпяващи неговите подвизи и юначество.

Петко войвода – участник в гръцкото националноосвободително движение и приятел на Джузепе Гарибалди

Славата на Петко войвода достига и до гръцките революционери на о-в Крит, които го канят да се включи в готвеното от тях въстание. Той използва престоя си в Гърция по най-рационален начин, получавайки добра военна подготовка в тамошната военна академия. Тук Петко войвода чува за пръв път името на италианския революционер Джузепе Гарибалди, ключова фигура в борбите на италианците за национално обединение.

През 1865 г. българският войвода заминава за Италия, където се запознава с Гарибалди, даже живее известно време в имението му на о-в Капрера, където двамата обменят идеи и опит. Знак за тяхното приятелство е кръстът с масонски символи, който българският войвода получава от Джузепе Гарибалди и го носи до края на живота си. „Наставленията, които ми даде тоя прочут италиански юнак родолюбец, аз пазех строго и те много ми помогнаха отпосле, па и аз самият почнах съвсем иначе да

гледам на себе си и задачите си“, ще опише по-късно впечатленията си от Гарибалди българският войвода. Действително, това е времето, когато Петко войвода се отърсва от своя хайдушки манталитет, започва да следи отблизо политическите събития на Балканите, да се интересува от съдбата на другите балкански народи.

Със съдействието на Гарибалди Петко войвода организира отряд от 220 италианци и 67 българи (т. нар. гарибалдийци, участници в италианското освободително движение), който се включва в Критското въстание. В тяхна памет и по повод 160-ата годишнина на безстрашния български войвода точно преди 20 години на един от хълмовете в Рим (Джаниколо) е издигнат негов паметник от мрамор (с автор проф. Валентин Старчев) със съдействието на Общината в Рим, Института „Джузепе Гарибалди“, Сдружението за взаимопомощ „Джузепе Гарибалди“ и Българското посолство в Рим. До паметника е поставена паметна плоча с издълбан надпис: „В памет на българите гарибалдийци, които със себеотрицание и героизъм се биха за свободата, единението и независимостта на Италия.“

След разгрома на Критското въстание Петко войвода и още 18 българи гарибалдийци отказват да се разоръжат, както е предвиждало сключеното примирие, и напускат о-в Крит. Българският войвода живее известно време в Марсилия и Александрия и през пролетта на 1869 г. отново се озовава в Атина. След неуспешен опит на турския посланик да организира убийството му по съвет на гръцките власти той напуска страната и заедно с още 82 българи се отправя по море за родината си. При о-в Лесбос те са спрени от турските постове на крепостта Сир. Без да губи самообладание, Петко войвода, който предвидливо е наредил над гемията да се вдигне турско знаме, хладнокръвно им заявява, преобле-

Капитан Петко Киряков е български национален герой

чен като паша, че желае да направи инспекция на крепостта.

Отново на българска земя

Стъпил отново на българска земя през лятото на 1869 г., Петко войвода и неговата дружина няколко години кръстосват Одринския вилает. Изпратени от Одрин и Цариград потери и войскови части не могат да се справят с тях. Стига се дотам, че по места турските власти го признават за „самоуправен владетел“, „представител и защитник на българите в Беломорска Тракия и Източните Родопи“, а управителят на град Ферез е принуден да му плаща 6000 златни турски лири годишен данък. За местното българско население Петко войвода се превръща в закрилник. За това „говорят“ и народните песни, които се пеят за него: „Де се е чуло и видяло в едно царство два царя, два царя, два господаря. В Стамбула султан царува, в Мароня Петко войвода и неговата дружина“.

През 70-те години Петко войвода вече е изоставил традиционната хайдушка тактика и възприема идеята за организирана революционна дейност. Именно това го отличава от останалите български хайдутини, които залагат само на четническите действия или „хващат гората“, водени главно от мисълта за лично отмъщение. През 1873 г. той трансформира четата си в „Първа българска родопска дружина“, създава местни комитети, съставя

Устав, поръчва печат с лъв по средата и с надпис: „Тракийска революционна българска военна дружина 1870 г.“

Участието на Петко войвода в Руско-турската освободителна война (1877 – 1878)

По време на Руско-турската война Петко войвода сътрудничи на руското командване, което му възлага защитата на християнското население в Беломорието и Родопите от башибозуците, предвождани от британския офицер на турска служба Сенклер (Хидает паша). Между тях се водят няколко сражения в района на Хасково чак до пролетта на 1879 г.

През юли 1879 г. по покана на ген. Михаил Скобелев Петко войвода заминава за Русия заедно с последните руски войски. Император Александър II го удостоява с офицерския чин „капитан от руската армия“, награждава го с Георгиевски кръст „За храброст“ и го дарява с имение в Киевска губерния. Тази живот на Петко войвода явно не му е по сърце – не е в натурата му да седи на едно място, а други да работят вместо него. Още на следващата година той продава имението и се завръща в освободеното си отечество.

В свободна България

Завръщайки се в родината си, Петко Киряков се установява в град Варна. Известно време той работи като помощник-адвокат, създава семейство – жени се за учителката от Казанлък Рада Кравкова.

Петко Киряков не остава настрана от политическия живот в Княжество България и борбите на българите за национално обединение. Той се включва в революционните комитети „Единство“, създадени в отговор на несправедливите решения на Берлинския конгрес, разпокъсали българските земи на пет части. След обявяването на Съединението (1885) заминава за Родопите да организира тамошната отбрана на българското население срещу евентуално нападение на Османската империя.

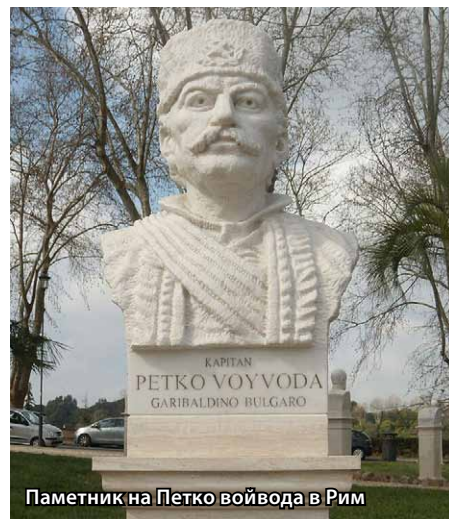
Качествата на Петко Киряков са високо оценени от тогавашния министър-председател Стефан Стамболов, който се опитва да го привлече към своята партия, предлагайки му поста окръжен управител на Варна. Заклет

русофил, някогашният български войвода отхвърля предложението на известния със своето русофобство Стамболов и заради това си навлича сериозни неприятности през следващите години. През 1892 г. варненският градоначалник Спас Турчев, търсещ лично отмъщение за това, че преди време Петко войвода го е изобличил като разбойник, го наклеветява, че уж е организиран опит за покушение срещу българския премиер. Арестуван и затворен във варненската тъмница Ичкале, Петко Киряков е подложен на жестоки изтезания в продължение на 40 дни. Освободен е и е интерниран в Трявна, а след една година заминава за Казанлък да се лекува.

Въпреки разклатеното си здраве, след края на Стамболовия режим Петко Киряков се включва в българския политически живот, става член на Демократическата партия на Петко Каравелов и един от учредителите на тракийското дружество „Странджа“, за чийто подпредседател е избран. Петко Киряков основава и оглавява Македоно-Одринското спомагателно дружество „Родопи“, което си поставя за цел да подпомага революционерите от този край.

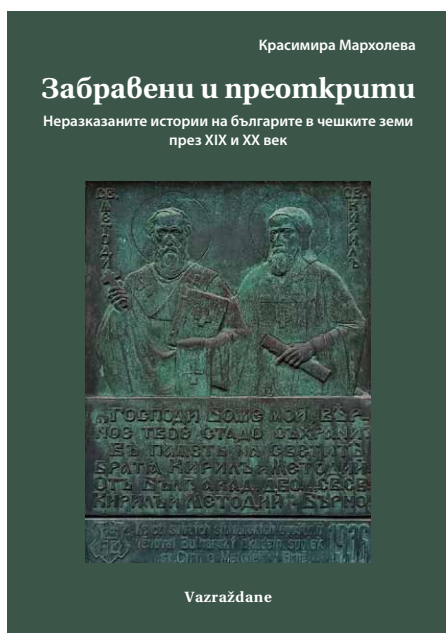
Изтезанията в тъмницата и униженията се отразяват на здравето на някогашния български войвода. Той се разболява от рак на стомаха и завършва земния си път на 7 февруари 1900 г. във Варна, ненавършил 56 години. През 1959 г. в град Варна пред Дома на тракийското дружество е издигнат и официално открит негов паметник.

д-р Красимира Мархалева по материали от НБКМ

Паметник на Петко войвода в Рим

За забравените и преоткрити истории на българите в чешките земи

През 2024 г. излезе от печат книгата на д-р Красимира Мархолева „Забравени и преоткрити. Неразказаните истории на българите в чешките земи през XIX и XX век“. Тя е издадена от сдружение „Възраждане“ в град Прага с финансовата подкрепа на Министерството на образованието и науката на Република България. Книгата е публикувана в рамките на Националната програма „Неразказаните истории на българите“, предназначена за българските неделни училища зад граница.

След проучвания в български и чешки архиви и библиотеки д-р Красимира Мархолева – учител по история в БНУ „Възраждане“, подготви за учени-

ците от БНУ „Възраждане“ и за българската общност в Прага пет лекции и презентации, които се осъществиха тази година в залата на Дома на националните малцинства от март до май.

Д-р Красимира Мархолева подготви и пет научни публикации, които разказват за българите, които са живели в чешките земи през XIX и XX век и са допринесли за популяризирането на българската култура и история.

В брошурата „Забравени и преоткрити. Неразказаните истории на българите в чешките земи през XIX и XX век“ д-р Мархолева разглежда няколко основни теми: културно-обществената и публицистичната дейност на Васил Д. Стоянов в Прага, отзвукът на борбите на българите в чешкото общество, дейността на българското академично дружество „Българска седянка“, популяризирането на българското изобразително изкуство в Чехословакия, честването на празника на св. св. Кирил и Методий от българската общност на територията на днешна Чехия. Засегната е и темата за развитието и задълбочаването на българо-чешките взаимоотношения.

Книгата има особен принос за съхраняването на паметта за българите, живели и живеещи по чешките земи, както и за опознаването на богатата, но недобре позната и проучена история на българската общност в Австро-Унгария, Чехословакия и Чехия.

Мария Захариева

брой 2-3/2024 **Балгари**

Издател:
Гражданско сдружение „Възраждане“,
„Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:
Vocelova 3, 120 00 Прага 2

„Балгари“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:
Мария Захариева

Редакционен екип:
д-р Красимира Мархолева, Красимир Проданов, д-р Десислава Вилимовска

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:
Пламен Тотев, Даниела Горчева, д-р Димана Иванова, Златна Костова, Здравка Славова, Деница Проданова, Сирма Зидаро-Коунова, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Асен Милчев, Георги Георгиев, Диляна Анастасова, Раиса Андонова-Шурм

Дизайн: Владислав Цонев

Година 22, брой 2-3/2024

e-mail: balgari@atlas.cz
www.blgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 60 крони
Годишен абонамент: 240 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въведени в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Balgari

Periodikum bulharské menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Balgari 2-3/2024

Adresa redakce a tel. spojení:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Ročník XXII
Periodicita: 6
Náklad: 500 výtisků
Místo vydávání: Praha
Číslo vydání: 2-3/2024
Evidenční číslo: MK ČR 13282
ISSN 2336-8365
Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229
Copyright: ©Vazraždane

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Балгари“, подкрепете своето българско списание! „Балгари“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 240 Kč. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението **2201279334/2010** или по пощата на адрес: Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail balgari@atlas.cz

За контакти:
Vazraždane
Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
balgari@atlas.cz, www.blgari.eu
Facebook: Balgari Vazraždane

Снимки на стр. 51: Мария Захариева

Снимки на стр. 52: архив на БКИ. Фотограф: Кирил Тодоров

Велеград – място за поклонение пред делото на св. св. Кирил и Методий

Познавателна екскурзия на сдружение „Възраждане“, 26 май 2024 г.

Международна изложба на плакати за правата на жените

Български културен институт: 7 май – 24 май 2024 г.

Организатор: ARTtention

